

SVERRE ERIK JEBENS

Menneskerettigheter i straffesaker



Betydningen av internasjonale
menneskerettskonvensjoner og Grunnloven
i straffeprosessen og strafferetten

Menneskerettigheter i straffesaker

Sverre Erik Jebens

Menneskerettigheter i straffesaker

Betydningen av internasjonale menneskerettskonvensjoner og Grunnloven i straffeprosessen og strafferetten

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2025

ISBN 978-82-02-62348-7

1. utgave, 1. opplag 2025

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Cappelen Damm AS er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Enhver bruk av hele eller deler av utgivelsen som input eller som treningskorpus i generative modeller som kan skape tekst, bilder, film, lyd eller annet innhold og uttrykk, er ikke tillatt uten særskilt avtale med rettighetshaverne.

Bruk av utgivelsens materiale i strid med lov eller avtale kan føre til inndragning, erstatningsansvar og straff i form av bøter eller fengsel.

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen
Design og sats: Bøk Oslo AS
Trykk og innbinding: Livonia Print Sia, Latvia

Papiret i Cappelen Damms bøker er hentet fra bærekraftig skogsvirke. Ingen av forlagets produkter bidrar til avskoging eller forringelse av skog. Cappelen Damm arbeider for å redusere miljøbelastningen fra våre bøker så mye som mulig.

Les mer om Cappelen Damms miljøarbeid ved å scanne QR-koden:



www.cda.no
akademisk@cappelendamm.no

Forord

Spørsmål som involverer menneskerettigheter har fått adskillig større betydning i norsk rett i løpet av de siste ti-årene enn tidligere. Dette har omfattet de fleste rettsdisiplinene, men først og fremst straffesaksområdet, og innenfor dette særlig straffeprosessen, men etter hvert også strafferetten. Rettsutviklingen har skjedd som følge av sterk internasjonal påvirkning, særlig fra internasjonale konvensjoner og tilhørende rettspraksis. Viktigst for norsk rett har utvilsomt vært Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og Menneskerettsdomstolens (EMDs) rettspraksis. Senere har også Høyesteretts rettspraksis i økende grad gjeldt tolking av EMK og blitt en viktig rettskilde for å klarlegge konvensjonens betydning i norsk straffeprosess og norsk strafferett. Rettsutviklingen har foregått parallelt med styrkingen av menneskerettighetene i norsk lovgivning, som skjedde ved vedtagelsen av menneskerettsloven i 1999 og som ble ytterligere forsterket ved revisjonen av menneskerettskapitlet i Grunnloven i 2014.

Min interesse for temaet ble vekket da jeg som lagdommer i Frostating lagmannsrett først på 1990-tallet deltok i behandlingen av straffesaker. Det førte etter hvert til artikler og foredrag og senere til en bok om menneskerettighetenes betydning i straffeprosessen, som ble utgitt i 2004. Samme år ble jeg valgt til Norges dommer i EMD. I løpet av de sju årene i Strasbourg fikk jeg økt innsikt i konvensjonen og EMDs tolking av den. Jeg håper og tror at denne erfaringen har kommet boken til gode.

Arbeidet med boken ble påbegynt etter at jeg var blitt pensjonist og har vart i mange år. Jeg håper og tror at den lange produksjonstiden har bidratt til å styrke kvaliteten på sluttproduktet. Selv om temaet i denne boken er begrenset til å gjelde betydningen av menneskerettskonvensjonene i straffeprosessen og strafferetten, omfatter det en rekke til dels kompliserte spørsmål, der jeg har hatt nytte av å la vurderingene modnes over tid.

Boken er skrevet for studenter og praktikere. Særlig med henblikk på førstnevnte kategori har jeg lagt stor vekt på å forklare innholdet i rettighetene og forpliktelsene i EMK, med utstrakt bruk av eksempler fra EMDs

og Høyesteretts rettspraksis. Praktikere på straffesaksområdet, som omfatter aktorer, forsvarere, bistandsadvokater og dommere, vil forhåpentlig ha nytte av redegjørelsene for EMDs og Høyesteretts rettspraksis. Innholdsfortegnelsen er detaljert, og jeg håper at dette, samt registrene, vil gjøre det mulig både for studenter og praktikere å søke på dommer og stikkord.

Boken er inndelt i tre deler, som omfatter rettergangskrav i straffesaker, frihetsberøvelse og andre tvangsinngrep, samt menneskerettslige krav til straffelovgivning. Jeg har for hvert emne lagt vekt på å redegjøre relativt detaljert for hvilke krav konvensjonene og Grunnloven inneholder, og med henvisning til EMDs og Høyesteretts rettspraksis, samt vurdert hvordan norsk rett forholder seg til konvensjons- og grunnlovskravene.

Det er flere som har bistått meg under mitt arbeid med boken. Lagmann Bjørn Berg og tidligere forsvarer og tingrettsdommer Tor Langbach har lest deler av et tidlig manuskript og gitt mange nyttige råd. Redaktør Hans Andreas Tvedt i Cappelen Damm forlag har hatt hovedansvaret for produksjonen av boken, og har vist omsorg for den. Jeg takker dem alle for god bistand. En særlig takk går til min kone Tove, som har vist stor tålmodighet med mitt arbeid med boken og også vært en verdifull diskusjonspartner.

Trondheim, januar 2025
Sverre Erik Jebens

Innholdsoversikt

DEL I RETTERGANG OG ETTERFORSKNING I STRAFFESAKER

- Kapittel 1 Retten til en rettferdig rettergang
- Kapittel 2 Retten til en uavhengig og upartisk domstol
- Kapittel 3 Offentlig rettergang, referatrett og innsynsrett
- Kapittel 4 Rettergang og avgjørelse innen rimelig tid
- Kapittel 5 UskylDSPresumsjonen og dens betydning i straffesaker
- Kapittel 6 Minsterettigheter i straffesaker – oversikt
- Kapittel 7 Informasjon om siktelsen
- Kapittel 8 Forberedelse av forsvaret
- Kapittel 9 Personlig forsvar og forsvarerbistand
- Kapittel 10 Egen vitneførsel og avhør av vitner ført av påtalemyndigheten
- Kapittel 11 Tolkebistand og oversettelse
- Kapittel 12 Ankerett, siling av anker og gjenåpning av straffesaker
- Kapittel 13 Forbudet mot gjentatt forfølgning og ny straff for samme forhold
- Kapittel 14 Erstatning for konvensjonsbrudd og uriktig domfellelse
- Kapittel 15 Fornærmedes stilling og rettigheter

DEL II FRIHETSBERØVELSE OG ANDRE TVANGSINNGREP

- Kapittel 16 Frihetsberøvelse – oversikt og avgrensning mot lignende inngrep
- Kapittel 17 Pågrepelse og varetektsfengsling – kravet om lovhjemmel og forbudet mot vilkårlighet
- Kapittel 18 Mistankekravet ved frihetsberøvelse. Preventiv pågrepelse
- Kapittel 19 Underretning om pågripelsesgrunn og siktelse
- Kapittel 20 Materielle tilleggsvilkår ved varetektsfengsling
- Kapittel 21 Fremstilling av en pågrepet siktet for retten
- Kapittel 22 Varetektstidens lengde – hvilke begrensninger gjelder?
- Kapittel 23 Fortløpende domstolskontroll med varetektsfengsling

- Kapittel 24 Pågripelsesmetoder og varetektens innhold
- Kapittel 25 Erstatning for konvensjonsstridig og ulovlig pågrepelse og fengsling
- Kapittel 26 Etterforskningsmessige inngrep i retten til respekt for privatliv

DEL III STRAFFERETT: MATERIELLE BEGRENSNINGER OG KRAV OM LOVHJEMMEL

- Kapittel 27 Straffansvar og straffereaksjon – menneskerettslige begrensninger
- Kapittel 28 Lovkravet i straffesaker – kilder, reelle hensyn og grunnprinsipper
- Kapittel 29 Kravet til lovhjemmel i straffesaker i EMDs og Høyesteretts rettspraksis
- Kapittel 30 Forbudet mot å gi straffebud tilbakevirkende kraft

Innhold

Forkortelser	29
---------------------------	----

Menneskerettigheter – oversikt og forklaringer	31
Nasjonale og internasjonale menneskerettigheter	31
De internasjonale menneskerettskonvensjonene og kontrollapparatet ..	32
Tolking av menneskerettskonvensjoner	33
Subsidiaritetsprinsippet og dets betydning	36
Menneskerettskonvensjonenes stilling i norsk rett	37
Grunnlovsrevisjonen i 2014 og dens betydning	39

DEL I

RETTERGANG OG ETTERFORSKNING I STRAFFESAKER	43
--	----

Kapittel 1

Retten til en rettferdig rettergang	45
1.1 Rettigheten i EMK art. 6, SP art. 14 og GrL § 95.....	45
1.2 Oversikt over EMK art. 6 og fremstillingen videre	46
1.3 Anvendelsesområdet for rettergangskravene	47
1.3.1 Straffebegrepet i EMK art. 6 nr. 1 og GrL § 96 første ledd..	47
1.3.2 Hvilke strafferettslige vedtak omfattes av rettighetene i EMK art. 6 og GrL §§ 95 og 96?	51
1.3.3 Forvaltningssanksjoner som har karakter av straff	52
1.3.4 Engel-kriterienes betydning i andre sammenhenger	52
1.4 Rettferdighetskravets innhold og anvendelse	53
1.4.1 Historisk bakgrunn og rettspolitiske hensyn.....	53
1.4.2 Innholdet i rettferdighetskravet	54
a Kravets overordnede karakter og funksjon	54
b Betydningen av rettferdighetskravet i EMDs og Høyesteretts rettspraksis	56
1.5 Prinsipper som inngår i retten til en rettferdig rettergang.....	59

1.5.1	Prinsippet om likebehandling av partene i en straffesak...	59
a	Generelt om likebehandlingsprinsippet – «equality of arms».....	59
b	Likebehandlingsprinsippet's betydning i straffesaker...	59
1.5.2	Det kontradiktoriske prinsipp – retten til imøtegåelse	61
a	Generelt om det kontradiktoriske prinsipp	61
b	Kontradiksjonsprinsippet's betydning i straffesaker	61
1.5.3	Bevisumiddelbarhets- og muntlighetsprinsippet.....	63
a	Generelt om prinsippene og forholdet mellom dem	63
b	Betydningen av bevisumiddelbarhet i straffesaker.....	64
c	Telefonavhør og videoavhør av vitner.....	65
1.6	Siktedes rett til å være til stede og delta i straffesaken	66
1.6.1	Tilstedeværelsesretten og hensynene som ligger bak	66
1.6.2	Retten til å få varsel til hovedforhandlingen	66
1.6.3	Retten til tilstedeværelse ved hovedforhandling og ankeforhandling	67
1.6.4	Telefonavhør og videoavhør av siktede	70
1.6.5	Siktedes rett til å delta aktivt under hovedforhandlingen.	71
1.6.6	Virkningen av at siktede ikke har fått adgang til å være til stede.....	73
1.6.7	Ulovlig fravær og obstruksjon fra siktedes side	74
1.6.8	Kan siktedes etterlatte kreve straffesaken avgjort?.....	75
1.7	Selvinkrimineringsvern og ulovlig beviserverv.....	76
1.7.1	Forholdet mellom selvinkriminering og bevisprovokasjon	76
1.7.2	Retten til vern mot selvinkriminering.....	77
a	Reguleringen i SP, EMK og Grunnloven	77
b	Straffeprosesslovens regler om vern mot selvinkriminering.....	78
c	Hvem er beskyttet av selvinkrimineringsvernet og hvilke bevis er omfattet?.....	79
d	Hovedpunkter i retten til vern mot selvinkriminering...	80
e	Plikten til å informere mistenkte om retten til ikke å avgi forklaring	82
f	Kan en ulovlig ervervet forklaring benyttes som bevis?	84
g	Kan siktedes nektelse av å gi forklaring tillegges vekt ved bevisvurderingen?	84

h	Bruk av forklaring avgitt til forvaltningsmyndighet som bevis.....	86
1.7.3	Bevis fremskaffet ved politiets bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder.....	88
a	Rettsikkerhetsmessige utfordringer	88
b	Spørsmålet om bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder krever lovhjemmel	89
c	Bevisprovokasjon og handlingsprovokasjon – forskjellen og betydningen for bevisføringsadgangen..	90
d	Hovedpunkter angående ulovlig bevisererv og adgangen til å føre et ulovlig ervervet bevis	91
e	Betydningen av kontradiksjon for adgangen til å føre et ulovlig ervervet bevis.....	93
f	Betydningen av politiets rolle og kontroll i forbindelse med bevisprovokasjon	95
g	Bevis fremskaffet ved trusler og press i kriminelle miljøer	96
h	Bevis fremskaffet ved privat overvåkning.....	97
i	Oppsummering av kriterier for ulovlig bevisererv og føring av ulovlig ervervede bevis.....	97
1.8	Begrunnelse av skyldavgjørelser	98
1.8.1	Enedommer- og meddomsrettssaker.....	98
1.8.2	Jurysaker.....	100

Kapittel 2

	Retten til en uavhengig og upartisk domstol.....	104
2.1	Rettigheten i EMK art. 6, SP art. 14 og GrL. § 95.....	104
2.2	Hovedpunkter i domstolskravet.....	105
2.3	Hovedpunkter i uavhengighetskravet.....	107
2.4	Oversikt over kravet om upartiskhet.....	110
2.4.1	Generelt om nøytralitetskravet	110
2.4.2	Subjektiv og objektiv upartiskhet.....	111
a	Innholdet i de to elementene.....	111
b	Spørsmålet om bevis for upartiskhet	112
2.4.3	Forholdet mellom domstolovens habilitetsregler og konvensjonskravet om upartiskhet.....	112
2.5	Typetilfeller knyttet til kravet om upartiskhet.....	114
2.5.1	Dommerens tilknytning til partene i saken.....	114

2.5.2	Dommerens rolle på tidligere stadier av straffesaken	115
2.5.3	Dommeropptreden og påvirkning	116
a	Betydningen for kravet om upartiskhet.....	116
b	Betydningen for retten til en rettferdig rettergang	119
2.6	Betydningen av fengslingskjennelser og ankeprøving for habilitetsspørsmålet	120
2.6.1	Fengslingsgrunnlagene og betydningen for habilitetsspørsmålet	120
2.6.2	Varetektsfengsling som bygger på kvalifisert mistanke	121
2.6.3	Varetektsfengsling som bygger på ordinær mistanke	123
2.6.4	Skyldformodninger og spesielle fengslingsvilkår	124
2.6.5	Habilitetsspørsmål i forbindelse med ankeprøving.....	125
2.7	Betydningen av dommerens deltakelse i tilknyttede saker eller saker med samme siktede, og av uttrykte rettsoppfatninger.....	127
2.7.1	Vurderingskriteriene i forhold til kravet om upartiskhet....	127
2.7.2	Deltakelse i avgjørelser i samme sakskompleks	127
a	Betydningen for retten til en upartisk domstol	127
b	Betydningen for uskyldspresumsjonen	129
2.7.3	Deltakelse i avgjørelser med samme siktede	129
2.7.4	Dommerens tilkjennegitte syn på rettsspørsmål	130

Kapittel 3

Offentlig rettergang, referatrett og innsynsrett	132
3.1 Rettigheten i EMK art. 6, SP art. 14 og GrL. § 95	132
3.2 Offentlig rettergang og dom	133
3.2.1 Rettigheten i EMK art. 6 nr. 1	133
3.2.2 Reguleringen i domstoloven og straffeprosessloven	135
3.3 Forhåndsomtale, referat og fotografering	137
3.3.1 Generelt om adgangen til presseomtale	137
3.3.2 Medias forhåndsomtale av straffesaker	137
3.3.3 Medias referat fra etterforskning og pågående straffesaker	139
3.3.4 Fotografering og lyd- og bildeopptak	142
3.3.5 Oppsummering om medias referatadgang	144
3.4 Medias innsyn i straffesaksdokumenter	145

Kapittel 4

Rettergang og avgjørelse innen rimelig tid	148
4.1 Rettigheten i EMK art. 6, SP art. 14 og GrL. § 95.....	148
4.2 Forholdet mellom rimelig tid-kravene i EMK art. 6 nr. 1 og art. 5 nr. 3	148
4.3 Hvilke hensyn skal retten til avgjørelse innen rimelig tid ivareta? .	150
4.4 Karakteren av rettigheten og kravene til organisering av straffeforfølgning.....	151
4.5 Tidsfristens begynnelse og avbrytelse.....	151
4.5.1 Tolkingsmessige utgangspunkter	151
4.5.2 Påbegynnelse av tidsfristen	152
4.5.3 Avbrytelse av tidsfristen	153
4.6 Innholdet i rimelig tid-kravet	154
4.6.1 Generelt om tidskravet	154
4.6.2 Hvilke momenter er relevante ifølge EMDs rettspraksis? .	156
4.6.3 Hovedpunkter i Høyesteretts rettspraksis.....	157
4.6.4 Forsinkelser som tilskrives siktede	159
4.6.5 Virkningen av lang saksbehandlingstid for siktede.....	161
4.7 Kompensasjon for brudd på rimelig tid-kravet	162
4.7.1 Betydningen av EMK art. 13 – en rett til nasjonal prøving og til kompensasjon for konvensjonsbrudd.....	162
4.7.2 Erstatningsrettslig eller strafferettslig kompensasjon?	163
4.7.3 Prinsipper ved fastsetting av strafferettslig kompensasjon	165

Kapittel 5

Uskyldspresumsjonen og dens betydning i straffesaker	168
5.1 Prinsippet i EMK art. 6, SP art. 14 og GrL. § 96 andre ledd	168
5.2 Historisk bakgrunn og internasjonal utbredelse	169
5.3 Rettspolitiske hensyn bak uskyldspresumsjonen	169
5.4 Uskyldspresumsjonens anvendelsesområde	170
5.5 Hovedpunkter i uskyldspresumsjonen og forholdet til andre rettigheter.....	172
5.5.1 Det rettslige utgangspunktet og betydningen for straffeforfølgningen	172
5.5.2 Sammenhengen mellom uskyldspresumsjonen og retten til en rettferdig rettergang.....	173

5.5.3	Etterforskningstiltak og tvangsmidler som forutsetter mistanke.....	174
5.5.4	Forhåndsuttalelser som indikerer straffeskyld.....	175
5.5.5	Påtaleavgjørelser som konstaterer straffeskyld.....	177
5.5.6	Bruk av ekstraordinære tiltak under hovedforhandlingen.	179
5.5.7	Belastende uttalelser i domspremisser	179
5.6	Beviskravet i straffesaker	180
5.6.1	De ulike sidene ved kravet til bevis.....	180
5.6.2	Bevisføringsplikten.....	180
5.6.3	Beviskravet knyttet til skyldspørsmålets objektive side....	182
5.6.4	Beviskrav knyttet til skyldspørsmålets subjektive side, tilregnelighetskravet, omfanget og alvoret av lovbruddet	185
	a Innledning og avgrensning	185
	b Kravet til bevis for utvist straffeskyld	186
	c Spørsmålet om bevis for tilregnelighet	186
	d Beviskrav knyttet til omfanget av det straffbare forholdet.....	188
	e Påvirkes kravet til bevis av innholdet i siktelsen?	189
5.7	Beviskravet i «kvasistraffesaker»	190
5.8	Lovpresumsjoner om skyld og objektive straffbarhetsvilkår.....	192
5.8.1	Generelle problemstillinger og rettslige utgangspunkter	192
5.8.2	Lovbaserte skyldpresumsjoner	193
5.8.3	Objektive straffbarhetsvilkår	194
5.9	Betydningen av uskyldspresumsjonen når det er avsagt dom.....	197
5.9.1	Konvensjonsrettslige virkninger av domfellelse.....	197
5.9.2	Konvensjonsrettslige virkninger av frifinnelse.....	198
	a Motstridende hensyn og aktuelle løsninger	198
	b Uskyldspresumsjonens betydning for straffedommen og tilknyttede avgjørelser	199
5.9.3	Frifunnedes krav om erstatning på grunn av straffeforfølgning	200
5.9.4	Skadelidtes krav om erstatning når siktede er frifunnet.....	202
	a Grunnvilkår for at uskyldspresumsjonen skal komme til anvendelse	202
	b EMDs tidligere rettspraksis: Semantisk ordfortolkning av belastende uttalelser	203
	c Nyere EMD-praksis: Vektlegging av konteksten der de belastende uttalelsene er fremkommet.....	205

d	Høyesteretts krav til begrunnelse for å holde den frifunnede erstatningsansvarlig	206
e	Reparasjon av manglende respekt for frifinnelsen ved pådømmelse av skadelidtes erstatningskrav	207
f	Bør det være adgang til felles behandling av straffekrav og erstatningskrav?	207

Kapittel 6

Minsterrettigheter i straffesaker – oversikt	210
6.1 Reguleringen i EMK, SP og Grunnloven	210
6.2 Rettighetene, hensynene og anvendelsen	210
6.3 Minsterrettigheter og rettferdig rettergang – forholdet mellom EMK art. 6 nr. 1 og art. 6 nr. 3	212
6.4 Fremstillingen videre om minsterrettigheter	213

Kapittel 7

Informasjon om siktelsen	214
7.1 Oversikt over rettigheten	214
7.2 Formålet med informasjonen	215
7.3 Innholdet i informasjonen	215
7.3.1 Generelt om innholdskravet	215
7.3.2 Informasjonens innhold ved sammensatt og fortsatt forbrytelse, samt ved endring av anklagen	218
7.4 Spørsmålet om formkrav til informasjonen	220
7.5 Informasjon på et forståelig språk	220
7.6 Hvem har rett til informasjon og når skal det gis informasjon?	221

Kapittel 8

Forberedelse av forsvaret	223
8.1 Oversikt over rettigheten	223
8.2 Tilstrekkelig tid til forsvar	224
8.2.1 Generelt om tidskravet	224
8.2.2 Tidskravet belyst ved EMDs rettspraksis	224
8.2.3 Tidskravet belyst ved norsk rettspraksis	225
8.3 Tilstrekkelig mulighet til forsvar	227
8.3.1 Mulighetskravet i EMK art. 6 nr. 3 b	227
8.3.2 Mulighetskravet i straffeprosessloven	230
8.4 Siktedes rett til dokumentinnsyn	230

8.4.1	Dokumentinnsyn ifølge EMDs rettspraksis.....	230
8.4.2	Dokumentinnsyn ifølge norsk lovgivning og rettspraksis..	233

Kapittel 9

Personlig forsvar og forsvarerbistand	237
9.1 Oversikt over retten til et forsvar.....	237
9.1.1 Rettighetene i EMK art. 6 nr. 3 c	237
9.1.2 Rettighetene i straffeprosessloven	238
9.2 Retten til å være sin egen forsvarer	239
9.2.1 Retten til eget forsvar i EMK art. 6 nr. 3 c	239
9.2.2 Retten til eget forsvar etter straffeprosessloven.....	241
9.3 Retten til bistand av forsvarer.....	242
9.3.1 Retten til forsvarer i EMK art. 6 nr. 3 c	242
a Generelt om retten til forsvarerbistand.....	242
b Forsvarer under etterforskningen	243
c Unntak fra forsvarer under etterforskningen.....	245
d Spørsmålet om forsvarer når siktede uteblir	246
9.3.2 Retten til forsvarer etter straffeprosessloven	247
a En sammenligning av EMK og straffeprosessloven.....	247
b Forsvarer ved politiavhør	247
c Retten til forsvarer i fengslingssaker	249
9.4 Forsvarer på det offentliges bekostning	249
9.4.1 Rettigheten i EMK art. 6 nr. 3 c.....	249
a Generelt om vederlagsfri forsvarerbistand	249
b Betydningen av siktedes økonomi	250
c Betydningen av innholdet i siktelsen	250
d Vederlagsfri forsvarer ved ankebehandling.....	251
e Vederlagsfri forsvarer under etterforskningen	252
9.4.2 Straffeprosesslovens regler om vederlagsfri forsvarerbistand.....	252
9.5 Fritt forsvarervalg og krav til forsvareren.....	254
9.5.1 Retten til selvvalgt forsvarer i EMK art. 6 nr. 3 c.....	254
9.5.2 Fritt forsvarervalg etter straffeprosessloven	256
9.6 Avkall på retten til forsvarer.....	258
9.6.1 Reelle hensyn og rettslig regulering	258
9.6.2 Betingelser for gyldig avkall	259

Kapittel 10

Egen vitneførsel og avhør av vitner ført av påtalemyndigheten	262
10.1 Rettighetene i EMK art. 6 nr. 3 d og SP art. 14 nr. 3 e	262
10.2 Retten til egen vitneførsel	263
10.2.1 Rettspolitiske hensyn	263
10.2.2 Vitneførselens omfang og begrensninger.....	264
a Kompetansefordelingen mellom nasjonale domstoler og EMD	264
b Hovedpunkter i straffeprosessloven.....	264
c Forsinket bevisoppgave – rettslige virkninger	265
d Fraværende vitne – rettslige virkninger.....	266
e Bevisførsel for å avkrefte mistanke	267
f Føring av sakkyndige vitner.....	267
g Betydningen av vitnets taushetsplikt og taushetsrett..	268
h Tekniske troverdighetsbevis	269
10.3 Siktetes rett til å foreta avhør av vitner ført av påtalemyndigheten.....	269
10.3.1 Rettspolitiske hensyn	269
10.3.2 Rettsutviklingen med hensyn til avhørsretten.....	270
a Konvensjonsrettslig utgangspunkt og nasjonal tilnærming	270
b Grunnleggende avgjørelser av EMD og Høyesterett.....	272
10.3.3 Hvilke forklaringer omfattes av siktetes rett til vitneeksaminasjon?	274
10.3.4 Prinsippet om vitneavhør direkte for den dømmende rett, og oversikt over unntakstilfeller.....	275
10.3.5 Vilkåret om avhørsadgang, virkningen av avkall og identifikasjon mellom siktede og forsvareren.....	276
a Siktetes avhørsrett og virkningen av manglende utøvelse av retten.....	276
b Avkall på avhørsretten, forsvarerens opptreden og identifikasjon mellom siktede og forsvareren	278
10.3.6 Unntak fra vitneplikt og rettsvirkninger av vitnets forklaringsnektelse	279
a Straffeprosesslovens regler om vitnefritak og opplesning av tilstedeværende vitners politiforklaringer.....	279

b	Betydningen av vitnets forklaringsnektelse for spørsmålet om opplesning av vitnets politiforklaring.	280
10.3.7	Anonyme vitner og avhørsadgang.....	282
a	EMDs kriterier ved vurdering av anonym vitneførsel....	283
b	Norsk lovgivning og rettspraksis om anonym vitneførsel.....	285
10.3.8	Opplesning av ikke møtende vitners politiforklaringer	286
a	Har sakens viktighet betydning for spørsmålet om avhørsrett?	286
b	Kravet om holdbar fraværsgrunn for å tillate opplesning av vitnets politiforklaring	287
c	Betydningen av vitneutsagnets bevisvekt for spørsmålet om opplesning av vitnets politiforklaring.	288
d	Betydningen av surrogatgarantier for spørsmålet om opplesning av vitnets politiforklaring.....	290
e	Endret vitneforklaring og bruk av tidligere forklaring ved ankebehandling.....	292
f	Trusler mot vitner og konsekvenser for opplesningsspørsmålet	293
g	Vitneforklaring avgitt ved tilrettelagt avhør og avspilling av avhøret under hovedforhandlingen.....	294
h	Kritisk vurdering av EMDs og Høyesteretts rettspraksis	295
i	Oppsummering av betingelsene for å tillate opplesning, samt anbefalt fremgangsmåte	296

Kapittel 11

Tolkebistand og oversettelse.....	297
11.1 Oversikt over rettigheten	297
11.2 Innholdet i retten til tolk.....	297
11.3 Rettens selvstendige plikter	299
11.4 Krav til tolken.....	299
11.5 Vederlagsfri tolkebistand.....	301
11.6 Reglene i straffeprosessloven og domstolloven	301

Kapittel 12

Ankerett, siling av anker og gjenåpning av straffesaker	302
12.1 Relevante bestemmelser i EMK, SP og Grunnloven.....	302

12.2	Retten til anke etter EMK TP 7-2 og SP art. 14 nr. 5.....	303
12.2.1	Ankerett og saksbehandlingskrav i EMK TP 7-2	303
a	Ankerettens omfang mht. skyld- og straffespørsmål....	303
b	Unntak fra ankeretten i mindre alvorlige saker.....	304
c	Ankenektelse og krav til silingsprosessen.....	305
12.2.2	Ankerett og saksbehandlingskrav i SP art. 14 nr. 5.....	306
a	Innholdet i ankeretten og begrensninger i rettigheten.	306
b	Ankenektelse og krav til silingsprosessen.....	307
12.3	Straffeprosesslovens regler om anke	309
12.3.1	To-instansreformen og bakgrunnen for den.....	309
12.3.2	Hovedtrekkene i to-instansreformen	310
a	Domfeltes rett til anke og ankebehandling.....	310
b	Betydningen av SP art. 14 nr. 5 etter to-instansreformen	312
12.3.3	Lagmannsrettens forhåndssiling av anker	313
a	Grunnleggende krav til saksbehandlingen	313
b	Begrunnelsesplikten ved ankenektelse	314
12.3.4	Vurdering av to-instansordningen	317
12.4	Anke til Høyesterett.....	318
12.5	Gjenåpning av en avsluttet straffesak.....	319

Kapittel 13

Forbudet mot gjentatt forfølgning og ny straff for samme forhold ..	323
13.1 Forbudet i EMK TP 7-4 og SP art. 14 nr. 7	323
13.2 Hvilke hensyn begrunner forbudet?	324
13.3 Hovedpunkter i forbudet i EMK TP 7-4	325
13.3.1 Oversikt over problemstillinger og tolkingsspørsmål	325
13.3.2 Gjentatt forfølgning eller dobbeltstraff?	326
13.3.3 Hvilke avgjørelser omfattes av forbudet?	326
13.3.4 Avgjørelsen om straff må ha blitt endelig.....	327
13.4 Straffebegrepet i EMK TP 7-4.....	327
13.4.1 Sentrale avgrensningskriterier	327
13.4.2 Forholdet til straffebegrepet i andre konvensjonsbestemmelser	328
13.4.3 Straffebegrepets betydning for forfølgingsadgangen på ulike rettsområder	330
13.5 Forfølgningsmåten og rekkefølgen mellom forfølgningene.....	331
13.6 Hva utgjør samme straffbare forhold?.....	334

13.6.1	Identitetsvilkåret – fra dogmatikk til reelle hensyn	334
13.6.2	Kriterier ved avgjørelse av identitetsspørsmålet	336
13.6.3	Identitetsspørsmålet ved beslektede straffebud	337
13.7	Parallellforfølgning av straffbare forhold	338
13.7.1	Faktiske situasjoner og rettslige problemstillinger	338
13.7.2	Rettslige kriterier ved vurdering av parallellforfølgning....	339
13.7.3	Oppsummering og konklusjoner	341
13.7.4	Hvilke ordninger bør etableres for å oppnå parallellbehandling av straffbare forhold?	342

Kapittel 14

Erstatning for konvensjonsbrudd og uriktig domfellelse	344
14.1 Oversikt over de konvensjonsrettslige erstatningsgrunnlagene	344
14.2 Erstatning for konvensjonsbrudd etter EMK art. 13	345
14.2.1 Krav til det nasjonale organet og til formen for kompensasjon	345
14.2.2 Gjennomføring av krav om erstatning for konvensjonsbrudd i norsk rett	346
14.3 Erstatning for uriktig domfellelse («wrongful conviction»)	347
14.3.1 Erstatningsbestemmelsen i EMK TP 7-3	347
14.3.2 Erstatningsbetingelsene i EMK TP 7-3	348
a Oversikt over betingelsene	348
b Vilkåret om endelig domfellelse og utholdt straff	348
c Vilkåret om omgjøring av dommen på grunn av rettsfornektelse.....	349
d Personen må ikke kunne tilregnes at han er blitt uriktig domfelt	350
14.3.3 Straffeprosessloven og norsk rettspraksis om kompensasjon for uriktig domfellelse	350
a Straffeprosesslovens regler om erstatning og oppreisning på grunn av straffeforfølgning	350
b Eksempler fra norsk rettspraksis om erstatning og oppreisning på grunn av straffeforfølgning	351

Kapittel 15

Fornærmedes stilling og rettigheter	353
15.1 Konvensjonene og Grunnloven.....	353
15.2 Rettspolitiske hensyn.....	354

15.3	Statens plikt til å beskytte mennesker mot overgrep	355
15.3.1	Prinsippet om statens positive forpliktelser	355
15.3.2	Statens positive forpliktelser overfor ofre for kriminalitet	355
15.3.3	Plikten til å forebygge og etterforske tap av liv	356
15.3.4	Relevante forskjeller mellom statlige og private overgrep	357
15.4	Skadevoldende integritetsinngrep foretatt av statens tjenestepersoner	358
15.4.1	Statens plikt til å etterforske skader oppstått ved militæraksjoner o.l.	358
15.4.2	Statens plikt til å avverge og etterforske skader forvoldt av politi og fengselsansatte	359
15.5	Forebygging og etterforskning av overgrep begått av private	362
15.5.1	Innholdet i og omfanget av statens plikt til å forebygge privates overgrep	362
15.5.2	Norsk lovgivning og rettspraksis om statens plikt til å forebygge vold av private og yte erstatning til skadelidte .	364
15.5.3	Kravet om effektiv etterforskning av straffbare handlinger begått av private	366
15.6	Fornærmedes stilling og rettigheter under straffeforfølgningen	367
15.6.1	Hvilke rettigheter har fornærmede etter EMK?	367
15.6.2	Fornærmedes rettigheter etter straffeprosessloven	369

DEL II

FRIHETSBERØVELSE OG ANDRE TVANGSINNGREP	371
--	------------

Kapittel 16

Frihetsberøvelse – oversikt og avgrensning mot lignende inngrep..		373
16.1	Reguleringen i EMK art. 5 og SP art. 9, samt GrL. § 94.....	373
16.2	Historikk, reelle hensyn og kontrollbehov.....	374
16.3	Hvilke inngrep utgjør frihetsberøvelse?.....	375
16.3.1	Generelt om grensen mellom frihetsberøvelse og frihetsbegrensning	375
16.3.2	Klassiske straffeprosessuelle inngrep: Ytterpunkter og grensetilfeller.....	376
16.3.3	Andre inngrep i den personlige frihet	378
16.3.4	Betydningen av samtykke fra den frihetsberøvede	381
	a Samtykke ved inngrep generelt i den personlige frihet	381

b Samtykke ved straffeprosessuelle inngrep	382
16.4 Retten til personlig sikkerhet	383

Kapittel 17

Pågrepelse og varetektsfengsling – kravet om lovhjemmel og

forbudet mot vilkårlighet	385
17.1 Oversikt over betingelser for og kontroll med straffeprosessuell frihetsberøvelse	385
17.2 Kravet om lovhjemmel i EMK art. 5 og Grl. § 94.....	387
17.2.1 Generelt om konvensjons- og grunnlovskravet	387
17.2.2 Innholdet i lovkravet og kontrollen med overholdelsen ...	387
17.3 Forbudet mot vilkårlig og uforholdsmessig frihetsberøvelse.....	390

Kapittel 18

Mistankekravet ved frihetsberøvelse. Preventiv pågrepelse.....	392
18.1 Kravene i EMK art. 5 nr. 1 c. Tolkings spørsmål	392
18.2 Forholdet mellom EMK art. 5 nr. 1 c og strpl. §§ 171 flg.....	393
18.3 Mistanke om en straffbar handling.....	393
18.3.1 Mistankekravet i EMK art. 5 nr. 1 c	393
18.3.2 Mistankekravet i strpl. § 171 første ledd.....	395
18.4 Straffeprosessuell pågrepelse i preventivt øyemed	396
18.5 Preventiv pågrepelse i beskyttelsesøyemed	398

Kapittel 19

Underretning om pågrepelsesgrunn og siktelse.....	401
19.1 Konvensjons- og grunnlovsrettigheten	401
19.2 Formålet med underretning.....	401
19.3 Innholdet i underretningen og måten den skal gis på.....	402
19.3.1 Konvensjonsrettslige krav til innholdet i underretningen .	402
19.3.2 Konvensjonsrettslige krav til underretningsmåten	405
19.3.3 Straffeprosesslovens regler om underretningsplikt.....	405
19.4 Underretning på et forståelig språk.....	406
19.4.1 Konvensjonsrettslige krav til forståelig språk.....	406
19.4.2 Straffeprosesslovens krav til forståelig språk.....	407
19.5 Tidspunktet for underretning.....	407

Kapittel 20

Materielle tilleggsvilkår ved varetektsfengsling	409
20.1 Forholdet mellom EMK art. 5 nr. 1 c og art. 5 nr. 3	409
20.2 Kravet om tilleggsgrunder ved varetektsfengsling	410
20.3 De spesielle fengslingsgrunnene	410
20.3.1 Fare for unndragelse (fluktfare)	411
20.3.2 Fare for bevisforspillelse	412
20.3.3 Fare for gjentakelse av straffbare handlinger	414
20.3.4 Opprettholdelse av rettsorden (rettshåndhevelse)	415
20.3.5 Egen begjæring	419
20.4 Varetektsfengsling må ikke være et uforholdsmessig inngrep	419

Kapittel 21

Fremstilling av en pågrepet siktet for retten	421
21.1 Konvensjons- og grunnlovskravene	421
21.2 Fremstillingsplikten og fristberegningen	422
21.3 Fristen for å fremstille siktede for retten	423
21.3.1 Fremstillingsfristen i EMK og SP	423
21.3.2 Fremstillingsfristen i straffeprosessloven	424
21.4 Organet som avgjør fengslingsbegjæringen	425
21.4.1 Konvensjonsrettslige krav til avgjørelsesorganet	425
21.4.2 Straffeprosesslovens krav til avgjørelsesorganet	426
21.5 Prøving av fengslingsbegjæringen	427
21.5.1 Konvensjonsrettslige krav til saksbehandlingen	427
21.5.2 Saksbehandlingskravene i straffeprosessloven	428

Kapittel 22

Varetektstidens lengde – hvilke begrensninger gjelder?	430
22.1 Konvensjons- og grunnlovsbestemmelser	430
22.2 Opphør av fengslingsgrunnlaget	430
22.3 Konvensjonsrettslige grenser for varetektstidens lengde	432
22.3.1 Noen tolkingsspørsmål vedrørende EMK art. 5 nr. 3	432
22.3.2 Fristberegningen i fengslingsaker	433
22.3.3 Kravet om fortløpende fengslingsbehov	433
22.3.4 EMDs rettspraksis om varetektstidens lengde	434
22.4 Norsk lovgivning og rettspraksis om begrensning av varetektstid	436
22.4.1 Straffeprosesslovens regler om varetektstidens lengde ...	436

22.4.2	Høyesterettspraksis om varetektstidens lengde.....	437
22.4.3	Straffeprosesslovutvalgets forslag	439

Kapittel 23

Fortløpende domstolskontroll med varetektsfengsling	440
23.1 Behovet for domstolskontroll og rettsgrunnlaget for slik kontroll	440
23.2 Retten til fortløpende domstolskontroll	441
23.3 Innholdet i domstolskontrollen	443
23.3.1 Kravene i EMK art. 5 nr. 4	443
23.3.2 Kravene i strpl. § 185.....	444
23.4 Saksbehandlingskrav ved fortløpende domstolskontroll.....	445
23.4.1 Prøving av fengslingsforlengelse i første instans	445
23.4.2 Ankebehandling av fengslingsforlengelse.....	446
23.5 Dokumentinnsyn i fengslingssaker	447

Kapittel 24

Pågripelsesmetoder og varetektens innhold	450
24.1 Pågrepelse og andre tvangsinngrep mot mistenkte	450
24.1.1 Generelle prinsipper angående fysiske tvangsinngrep	450
24.1.2 Hvilken betydning har mistenktes opptreden?.....	451
24.1.3 Vilkåret om bruk av adekvat maktmiddel.....	452
24.1.4 Stripping av en pågrepet mistenkt	454
24.1.5 Tvangsmessig fremskaffelse av bevis	455
24.2 Varetektens innhold.....	457
24.2.1 Faktiske og rettslige spørsmål. Plassering av bevisbyrde..	457
24.2.2 Krav til fysiske fengselsforhold	458
24.2.3 Varetektsfengsling i enkle celler («glattceller»)	458
24.2.4 Varetektsregimet ved fengsling av mindreårige	459
24.2.5 Kontaktrestriksjoner og isolasjon	459
a Brev- og besøksrestriksjoner	459
b Isolasjon av varetektsfanger – delvis og fullstendig	460
24.2.6 Fengselsmyndighetens rett og plikt til overvåkning av fanger	463
24.2.7 Kroppsvisitasjon av varetektsfengslede	464
24.3 Etterforskningsplikt og reparasjon ved skade påført ved pågrepelse og fengsling	465
24.3.1 Plikten til å etterforske ansvarsbetingende forhold	465
24.3.2 Erstatningsplikten ved påført skade.....	466

Kapittel 25

Erstatning for konvensjonsstridig og ulovlig pågripelse og

fengsling	467
25.1 Erstatningsspørsmålet etter EMK, SP og Grunnloven	467
25.2 Retten til erstatning etter EMK art. 5 nr. 5	468
25.2.1 Hvilke typer brudd omfattes av bestemmelsen?	468
25.2.2 Kravet om nasjonale erstatningsordninger.....	468
25.2.3 Arten og omfanget av erstatningen etter EMK art. 5 nr. 5 ..	469
25.3 Retten til erstatning etter straffeprosessloven	471
25.3.1 Oversikt over erstatningsreglene	471
25.3.2 Forholdet til EMK art. 5 nr. 5	472

Kapittel 26

Etterforskningsmessige inngrep i retten til respekt for privatliv

26.1 Oversikt over aktuelle etterforskningsmetoder	474
26.2 Reguleringen i EMK art. 8, SP art. 17 og GrL § 102	475
26.3 Hvilke etterforskningsmetoder omfattes av EMK art. 8 og GrL § 102?.....	476
26.3.1 Generelt om strafferettslig etterforskning og betydningen av at den angår privatliv	476
26.3.2 Hvilke etterforskningsmetoder utgjør «inngrep» etter EMK art. 8?	476
26.3.3 Hvilke etterforskningsmetoder angår «privatliv»?	477
26.4 Kommunikasjonskontroll	479
26.4.1 Kravet om lovhjemmel	479
26.4.2 Kravene om akseptabelt formål, forholdsmessighet og kontroll med overvåkning	481
26.5 Ransaking og beslag for å fremskaffe bevis.....	484
26.5.1 Konvensjonsrettslige og nasjonale vilkår.....	484
26.5.2 Betydningen av uttrykket «hjem» i GrL § 102 og EMK art. 8.....	485
26.5.3 Formåls- og forholdsmessighetsvilkåret, samt kravet om effektiv kontroll med ransaking	485
26.5.4 Ransaking og beslag av taushetsbelagte dokumenter.....	488
26.5.5 Ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker	489
26.6 Erstatning for ulovlig ransaking og overvåkning.....	490
26.7 Destruering av beslaglagt materiale Strafferegistre.....	491

DEL III**STRAFFERETT: MATERIELLE BEGRENSENINGER OG KRAV OM****LOVHJEMMEL..... 495****Kapittel 27****Straffansvar og straffereaksjon – menneskerettslige****begrensninger..... 497**

27.1 Hvilke begrensninger gjelder med hensyn til hva som kan gjøres straffbart?..... 497

27.2 Hvilke begrensninger gjelder med hensyn til straffereaksjonen?... 498

27.2.1 Forbud mot dødsstraff..... 498

27.2.2 Fengsel på livstid 499

27.2.3 Forvaring 500

27.2.4 Spørsmålet om forholdsmessighet mellom lovbrudd og straffereaksjon 501

27.3 Innholdet i frihetsstraffen..... 502

27.3.1 Avgrensning mot uunngåelige følger..... 502

27.3.2 Torturforbudet og retten til respekt for privatliv og familieliv..... 502

a Betydningen av forbudet mot tortur og umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff 502

b Betydningen av retten til respekt for privatliv og familieliv 503

27.3.3 Krav til fysiske fengselsforhold og soningsregime..... 504

27.3.4 Vern mot overgrep fra andre fanger 506

27.3.5 Ransaking og kroppsvisitasjon av personer som soner fengselsstraff..... 507

27.3.6 Isolasjon av fanger..... 509

27.3.7 Fengselsinstitusjonen og soningsstedet 511

Kapittel 28**Lovkravet i straffesaker – kilder, reelle hensyn og grunnprinsipper 513**

28.1 Relevante konvensjons- og grunnlovsbestemmelser..... 513

28.2 Lovkravet og straffevilkåret i EMK art. 7 514

28.3 Rettspolitiske hensyn bak lovkravet..... 515

28.4 Hovedpunkter i det strafferettslige lovkravet..... 516

28.4.1 Innledning – forholdet til de senere kapitlene 516

28.4.2 Hva som er straffbart, må fremgå av loven..... 516

28.4.3	Lovkravet i intern norsk rett og i EMK	517
28.4.4	Kravet om klar lovhjemmel	518

Kapittel 29

Kravet til lovhjemmel i straffesaker i EMDs og Høyesteretts

rettspraksis	519
29.1 Sammenligning av de respektive lovkravene.....	519
29.2 Lovhjemmelkravet i EMDs rettspraksis.....	520
29.2.1 Tidligere: Milde presisjonskrav og vid adgang til utfylling	520
29.2.2 Nyere EMD-praksis: Skjerpelse av kravet til presis	
lovtekst.....	522
29.2.3 Lovkravets betydning for straffereaksjonen.....	523
29.3 Lovhjemmelkravet i Høyesteretts praksis	524
29.3.1 Rettsstillingen tidligere – generelle straffebud, men	
likevel utvidende lovtolkning.....	524
29.3.2 Rettsutviklingen i nyere tid – skjerpelse av kravet til	
presisjon i straffebestemmelser	525
29.3.3 Oppsummering og konklusjoner	529
29.4 Avvikende tolking av straffebud til siktedes gunst	530
29.4.1 Reelle hensyn og utgangspunkter i EMK og Grunnloven ..	530
29.4.2 Rettsstillingen ifølge norsk rettspraksis	531
29.5 Lovkravets betydning ved delegert straffelovgivning	532
29.5.1 Delegasjon av straffelovgivning i norsk rett.....	532
29.5.2 Konvensjonsrettslige grenser for delegert	
straffelovgivning.....	534

Kapittel 30

Forbudet mot å gi straffebud tilbakevirkende kraft.....

30.1 Hva betyr det at en straffebestemmelse gis tilbakevirkende	
kraft?	537
30.2 Tilbakevirkningsforbudet i EMK art. 7 og GrL. § 97	537
30.2.1 Likheter og forskjeller mellom bestemmelsene.....	537
30.2.2 Rekkevidden av forbudet i EMK art. 7 og GrL. § 97	538
30.3 Fastlegging av lovens virkningstidspunkt.....	538
30.4 Fastlegging av handlingstidspunktet og betydningen for	
lovvalgsspørsmålet	540
30.5 Anvendelsesområdet for tilbakevirkningsforbudet.....	541
30.5.1 Generelt om området for EMK art. 7 og GrL. § 97	541

30.5.2 Forholdet mellom straffileggelse og straffullbyrdelse	542
30.6 Straffskjerpelse som følge av rettspraksis	543
30.7 Reklassifisering av straffbare forhold	545
30.8 Sammensatte lovendringer – konkretiseringsprinsippet	546
30.9 Tilbakevirkende anvendelse av mildere straffelovgivning	547
Kilder og relevant litteratur	549
Lovregister	553
Konvensjoner	557
Norske rettsavgjørelser	559
Internasjonale og utenlandske rettsavgjørelser	565
Stikkordregister	578

Forkortelser

dl.	lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven)
EMD	Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD)
EMK	Den europeiske menneskerettskonvensjon 4. november 1950
Grl.	Lov 17. mai 1814. Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)
Rt.	Norsk Retstidende
SP	Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter med protokoller 16. desember 1966
Stk.	Storkammer
strl.	lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
strpl.	lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)
TP	tilleggsprotokoll
tvf.	lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
vtrf.	lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk (vegtrafikkloven)

Menneskerettigheter – oversikt og forklaringer

Nasjonale og internasjonale menneskerettigheter

Menneskerettigheter kan bygge på et nasjonalt eller et internasjonalt grunnlag. For Norges vedkommende utgjør Grunnloven og en rekke ordinære lover det nasjonale grunnlaget. Det internasjonale grunnlaget består av regionale og globale konvensjoner.

Straffeloven av 2005 og straffeprosessloven av 1981 er eksempler på norsk lovgivning som ivaretar menneskerettigheter. I straffeloven viser dette seg på den ene side ved straffebud som beskytter mennesker mot overgrep i form av straffetrussel mot potensielle overgripere, og på den annen side ved kravet om lovhjælp for å kunne straffe den som har begått overgrepet. I straffeprosessloven kommer menneskerettsaspektet klartest til uttrykk ved kravet om en rettferdig rettergang og uskyldspresumsjonen, samt ved begrensninger i adgangen til å benytte frihetsberøvelse som tvangsmiddel og som straffemetode. Et annet menneskerettslig regelsett gjelder fornærmedes rettigheter i forbindelse med etterforskning og iretteføring av straffesaker.

Menneskerettigheter har imidlertid også en overordnet karakter, ved at de bygger på internasjonale traktater eller nasjonale grunnlovsbestemmelser. Betydningen av traktater og konstitusjoner er at de stiller krav til nasjonal lovgivning og er styrende ved tolking av nasjonale lovbestemmelser.

Temaet i denne boken er betydningen av internasjonale menneskerettskonvensjoner og grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i norsk strafferett og straffeprosess. Det er tale om en sterk påvirkning som har foregått gradvis og som har omfattet stadig nye rettsspørsmål. Straffeforfølgning er utvilsomt det området innenfor norsk rettspleie der menneskerettighetene har vist seg å ha hatt størst betydning i praksis.

De internasjonale menneskerettskonvensjonene og kontrollapparatet

Den viktigste konvensjonen på straffesaksområdet er Den europeiske menneskerettskonvensjon, EMK. Den ble vedtatt i 1950, ratifisert av Norge i 1952 og trådte i kraft i 1953.¹ I de påfølgende årene er EMK blitt supplert med flere tilleggsprotokoller (TP). EMKs sjuende tilleggsprotokoll (TP 7), som ble vedtatt i 1984 og trådte i kraft i 1988 og for Norge i 1989, har stor betydning på straffesaksområdet. Et annet viktig dokument er FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, SP. Den ble vedtatt i 1966 og trådte i kraft i 1976.² Flere av FN-konvensjonens bestemmelser regulerer adgangen til å forfølge og iretteføre straffbare forhold, og er inspirert av bestemmelsene i EMK. En tredje viktig konvensjon er FNs barnekonvensjon av 20. november 1989. På straffesaksområdet har denne særlig betydning for hvilke straffereaksjoner statene kan benytte overfor unge lovbrytere.

Overholdelsen av rettighetene i EMK og SP kontrolleres i første rekke ved klagebehandling. En klage kan fremsettes av en stat mot en annen stat, jf. henholdsvis EMK art. 33 og SP art. 41, eller av en person eller en organisasjon som har vært offer for konvensjonsbrudd, jf. henholdsvis EMK art. 34 og SPs første tilleggsprotokoll. Individklageretten har gjennom årene vist seg å ha klart størst betydning.

Klager fremsettes til henholdsvis Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), som er en internasjonal domstol med sete i Strasbourg, og til FNs menneskerettskomité, som avholder møter i Genève. Rettighetene i Barnekonvensjonen håndheves ved rapportering til en særskilt FN-komité.

En prinsipielt viktig forskjell mellom EMK og SP er at EMDs dommer er rettslig bindende, jf. EMK art. 46, mens FNs menneskerettskomité kun avgir synspunkter (views), jf. valgfri protokoll om klagerett art. 5 nr. 4. Som regel retter imidlertid statene seg etter FN-komiteéns synspunkter.

Et viktig særtrekk ved EMK og SP er at klageorganenes rettspraksis har stor og oftest avgjørende betydning ved tolkingen av konvensjonsbestem-

1 EMK ble åpnet for undertegning av Europarådets medlemsstater 4. november 1950. Norge ratifiserte EMK 15. januar 1952, som én av de første signaturstatene. EMK trådte i kraft 3. september 1953, etter at den var ratifisert av ti stater.

2 SP ble vedtatt av FNs generalforsamling 16. desember 1966 og trådte i kraft 23. mars 1976. Norge tok enkelte forbehold når det gjaldt retten til anke, som senere i det vesentlige er frafalt, se punkt 12.3.2.b.

melsene. Dette har sammenheng med at internasjonale traktater langt sjeldnere enn nasjonal lovgivning er gjenstand for revisjon. Rettsutviklingen kommer derfor til uttrykk gjennom konvensjonsorganenes egen praksis, og er altså basert på case law-prinsippet. På tilsvarende måte er Grunnlovens bestemmelser om menneskerettigheter mer motstandsdyktige mot endringer enn ordinær norsk lovgivning. Høyesteretts rettspraksis, som på menneskerettsområdet bygger på EMDs rettspraksis, har derfor avgjørende betydning ved grunnlovstolkingen.

Tolking av menneskerettskonvensjoner

Utgangspunktet ved konvensjonstolking er ordlyden i bestemmelsen. Dette fremgår av art. 31 første ledd i Wien-konvensjonen om traktatretten, som fastsetter at «(a) treaty shall be interpreted in accordance with the ordinary meaning given to the terms of the treaty in their context and in the light of its object and purpose». Det har betydning for tolkingen hvorvidt konvensjonen gjelder menneskerettigheter, jf. fremhevingen av «its object and purpose». I motsetning til traktater mellom stater, der det gjelder et prinsipp om at statene ikke skal pålegges andre plikter enn de uttrykkelig har påtatt seg, kan det menneskerettslige aspektet gi grunnlag for romslig og til dels utvidende tolking av rettigheter og friheter, og innskrenkende tolking av unntaksbestemmelser.

EMD bygger på Wien-konvensjonen om traktatretten ved tolkingen av EMK. Fordi EMD er et overordnet kontrollorgan, er imidlertid Domstolens egen rettspraksis den viktigste rettskilden ved tolkingen av EMK. EMDs rettspraksis bygger på prinsipper som er utviklet av Domstolen og har til formål å etablere et mest mulig effektivt vern.

EMDs tolkingsprinsipper, som også anvendes av Høyesterett, jf. foran, går ut på følgende:

Uttrykkene som benyttes i EMK har et autonomt innhold. Det avgjørende er derfor den konvensjonsmessige betydningen, ikke hvilket innhold de har i nasjonal lovgivning. Et eksempel er *Engel-dommen*, som gjaldt tolking av uttrykket *straffesiktelse* (criminal charge) i EMK art. 6 nr. 1, i forbindelse med disiplinærstraffer som var ilagt militære vernepliktige.³ Reaksjonene var ikke benevnt som straff i nederlandsk lovgivning. EMD foretok imidlertid en selvstendig tolking av uttrykket «criminal charge» og klassifiserte inn-

3 Engel mfl. mot Nederland, 1976.

grebene som omfattet frihetsberøvelse i tre måneder eller mer, som straff, men derimot ikke frihetsberøvelse som bare varte noen få dager.⁴

I tillegg til ordlyden er formåls- og effektivitetshensyn viktige ved tolkingen av EMK. Forutsatt at ordlyden ikke står i veien, anvender EMD det tolkingsalternativet som er best egnet til å ivareta formålet med bestemmelsen. Et eksempel er Golder-dommen, der EMD slo fast at EMK art. 6 nr. 1 gir rett til domstolsbehandling av sivile krav, selv om det ikke fremgår av konvensjonsteksten.⁵ Fra nyere tid nevnes Burdov-dommen, som slo fast at EMK art. 6 nr. 1 gir rett til å få dommer om sivile krav mot offentlige myndigheter oppfylt på nasjonalt plan.⁶ Formålsbetraktninger ble tillagt avgjørende vekt i begge dommene, fordi retten til en rettferdig rettergang ville være lite verdt hvis den ikke omfattet henholdsvis domstolsadgang og rett til å få oppfylt endelige dommer.

På straffesaksområdet har EMD i noen tilfeller gått langt i å foreta formålsbestemt tolking til gunst for siktede. Et eksempel er Scoppola-dommen, der formålet med EMK art. 7 førte til at bestemmelsen ble tolket slik at den gir siktede rett til å bli bedømt etter mildere straffelovgivning som har trådt i kraft etter den straffbare handlingen.⁷ Dette innebar en utvidelse av rekkevidden av EMK art. 7, som inntil da var blitt tolket slik at den bare gir siktede rett til ikke å bli bedømt etter en strengere etterfølgende straffebestemmelse.

Rettighetene og frihetene i EMK skal tolkes slik at de gis et tidsmessig innhold. Et eksempel på dynamisk tolking er Tyrer-dommen, som gjaldt hvorvidt avstraffelse av ulydige elever på en engelsk kostskole, ved slag med bjørkeris på baken, var i strid med forbudet mot nedverdiggende behandling i EMK art. 3.⁸ EMD la vekt på at reaksjonen ikke samsvarte med det moderne synet på hva som anses å være akseptabel straffemetode, og ga klageren medhold.

Harmoniseringshensyn går ut på at uttrykkene som benyttes i EMK såvidt mulig skal gis samme betydning i de ulike bestemmelsene. Dette hensynet har vært tillagt vekt på straffesaksområdet, når det gjelder forholdet mellom straffebegrepet i EMK art. 6, som fastslår retten til en rettferdig rettergang, art. 7, som inneholder et lovkrav og et forbud mot tilbakevirkning,

4 Avsnitt 80–85 i Engel-dommen.

5 Golder mot Storbritannia 1975.

6 Burdov mot Russland 2009.

7 Scoppola mot Italia 2009 Stk. Dommen ble avsagt med elleve mot seks stemmer.

8 Tyrer mot Storbritannia 1978.

samt EMK TP 7-4, som forbyr gjentatt straffeforfølgning og ny straff for et forhold som er endelig avgjort. Etter at det tidligere var anvendt forskjellige straffebegreper, fastslo EMD i Zolotukhin-dommen at straffebegrepet i de nevnte bestemmelsene har samme innhold, og slik som EMD hadde fastsatt i den foran nevnte Engel-dommen.⁹ Ønsket om harmonisering ble dermed tillagt større vekt enn formålet med de ulike bestemmelsene.

Nasjonale preferanser tillegges en viss vekt ved konvensjonstolkningen, forutsatt at de er legitime og ikke strider mot allmenn europeisk oppfatning. I sivilprosessen godtas nasjonale prioriteringer når det gjelder valg av prosesssystem, typisk slik at common law, som praktiseres i Storbritannia, og civil law, som praktiseres i stater på kontinentet, er likestilt. Det avgjørende er således ikke selve prosesssystemet, men at det må være egnet til å gi partene i saken en rettferdig rettergang.

På straffesaksområdet har statene i Europa valgt forskjellige løsninger når det gjelder rettens sammensetning, ved bruk av meddomsrett i de fleste statene på kontinentet og i Skandinavia, og juryordning i Storbritannia og enkelte andre stater. Begge systemene er forenlige med EMK art. 6, som nøyer seg med å kreve at straffesaker skal avgjøres av en uavhengig og upartisk domstol og kunne gi siktede en rettferdig rettergang. At juryavgjørelser ikke begrunnes, er ikke i strid med EMK art. 6, forutsatt at grunnleggende rettssikkerhetsgarantier er oppfylt, jf. Taxquet-dommen.¹⁰

Statene har bare et begrenset spillerom for skjønn ved praktiseringen av EMK i straffesaker. Skjønnsmarginen er imidlertid noe større i straffeprosessen enn i strafferetten. Et eksempel på dette er Al-Khawaja og Tahery-dommen, som gjaldt siktedes rett til å avhøre vitner som føres mot ham, jf. EMK art. 6 nr. 3 d.¹¹ Et kammer i EMD hadde konkludert med konvensjonsbrudd, fordi siktede ikke hadde kunnet avhøre vitnene. EMDs stor-kammer, som behandlet klagen på ny, godtok derimot at det ene vitnets politiforklaring var blitt lest opp, med henvisning til at siktede var gitt andre prosessuelle rettigheter, som veide opp for den manglende avhørsadgangen. Al-Khawaja og Tahery-dommen er et eksempel på samspill mellom EMD og nasjonale domstoler når det gjelder gjennomføringen av EMK i nasjonal rett.

9 Zolotukhin mot Russland 2009 Stk. avsnitt 52.

10 Taxquet mot Belgia 2010 Stk.

11 Al-Khawaja og Tahery mot Storbritannia 2011 Stk.

Subsidiaritetsprinsippet og dets betydning

For at rettighetene og frihetene i EMK skal være effektive, må de oppfylles på nasjonalt plan. At det er de nasjonale myndighetene som har primæransvaret for å sikre menneskerettighetene følger av EMK art. 1, hvoretter statene «skal sikre enhver innen sitt myndighetsområde de rettigheter og friheter som er fastlagt i del I i denne Konvensjon». Hva som er EMDs oppgave fremgår av EMK art. 19, som fastsetter at Domstolen skal «sikre at de forpliktelser de høye Kontraherende Parter har påtatt seg i Konvensjonen og dens protokoller blir overholdt ...». EMDs rolle er altså subsidiær, ved at den går ut på å føre kontroll med at statene oppfyller sine forpliktelser i EMK.

En viktig side ved subsidiaritetsprinsippet er at klager til EMD bare kan fremsettes etter at den påberopte rettigheten har vært påberopt forgjeves for de nasjonale myndighetene, jf. EMK art. 35 nr. 1. Plikten til å uttømme nasjonale klagemuligheter forutsetter at vedkommende stat har etablert klageorganer som har kompetanse til å avgjøre hvorvidt det foreligger brudd på EMK og til i tilfelle å gi et effektivt botemiddel, jf. EMK art. 13, som gir rett til «en effektiv prøvningsrett ved en nasjonal myndighet ...». På straffesaksområdet vil det nasjonale organet ordinært være de nasjonale domstolene, der klagen må opprettholdes helt opp til siste instans.

I løpet av det siste tiåret har en annen side av subsidiaritetsprinsippet blitt tillagt økt betydning på EMKs område. Utviklingen begynte med Brighton-erklæringen i 2012, der det ble fremhevet at statene må gis en viss margin for skjønn ved praktiseringen av EMK. Sammenhengen mellom subsidiaritetsprinsippet og skjønnsmarginen fremgår nå av tilleggsprotokoll nr. 15, som ble vedtatt i 2013 og trådte i kraft i 2021.¹² I norsk oversettelse slår artikkel 1 i protokollen fast at statene «har hovedansvaret for å sikre de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjon og dens protokoller, og at de i den forbindelse har en viss skjønnsmargin, underlagt Den Europeiske menneskerettsdomstols kontrolljurisdiksjon».

Fremhevingen av statenes ansvar for selv å kontrollere at deres forpliktelser etter EMK blir overholdt, samt utvidelsen av statenes margin for skjønn ved praktiseringen av konvensjonen, må ses i lys av at flere stater hadde kritisert EMD for å praktisere rettighetene og frihetene i EMK for strengt, ved å gi statene for lite spillerom ved praktiseringen av konvensjonen. Det store antallet ubehandlede saker for EMD ble av mange sett i sam-

12 EMKs tilleggsprotokoll nr. 15 (TP 15) ble vedtatt 24. juni 2013 og trådte i kraft 1. august 2021.

Lovregister

Magnus Lagabøtes Landslov av 1274 184

Kong Christian Den Femtis Norske
Lov 15. april 1687 184

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges
Grunnlov

§ 22	109
§ 87	107
§ 88	41, 108, 302–303, 318
§ 89	107
§ 90	108–109
§ 91	108
§ 92	38, 40, 249, 353, 362
§ 93	81, 353, 450, 457
§ 94	52, 149, 373–375
§ 95	39–40, 45, 51, 54, 56, 61, 63, 66, 71, 76–77, 79, 89, 104, 106, 113, 132, 148, 157–159, 166–167, 172–173, 210, 214, 223, 262, 303, 430
§ 96	41, 46–47, 49–51, 54, 78, 104, 168–169, 172–174, 180, 182, 184, 186, 188, 206, 324, 385, 390, 396, 498, 513–514, 517, 519–520, 524–526, 528–529, 532–534
§ 97	498, 514, 517, 537–545, 547–548
§ 100	132, 137, 145, 497
§ 102	39, 78, 81, 144, 180, 268–269, 353, 377, 457, 460–461, 475–476, 479, 484–485, 490–491, 493, 498, 502–503, 507, 509, 534
§ 104	420
§ 106	377
§ 110 c	38
§ 113	89, 450, 475, 479, 514, 532, 534

Lov 1. juli 1887 nr. 5 om
Rettergangsmaaden i Straffesager
(straffeprosessloven) (opphevet)
§ 239 432

§ 332	271
§ 349	184
§ 442	207

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig
borgerlig Straffelov (straffeloven)
(opphevet)

§ 34	200
§ 48	531
§ 162	525
§ 167	531
§ 192	545
§ 195	194
§ 196	194, 528
§ 199	528–529
§ 219	527
§ 223	545
§ 291 b	528
§ 339	533
§ 422	524

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene
(domstolloven)

§ 55 a	108
§ 106	113, 116
§ 108	40, 113, 121
§ 124	135–136, 141
§ 125	136
§ 129	141
§ 131 a	142–144
§ 133	75
§ 135	301
§ 149	424
§ 168	67
§ 169	67
§ 171	67
§ 175	67

Lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og
sakkyndiges godtgjørelse m.v. 267

**Lov 12. desember 1958 nr. 7 om
fengselsvesenet (fengselsloven)
(opphevet)**

§ 35 543

**Lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk
(vegtrafikkloven)**

§ 2 527
§ 17 525
§ 22 194, 247, 527
§ 31 247, 326, 525, 533, 536
§ 33 326, 331, 343
§ 34 331

**Lov 10. februar 1967 om
behandlingsmåten i forvaltningssaker
(forvaltningsloven)**

§ 47 343

**Lov 13. juni 1969 nr. 26
om skadeserstatning
(skadeserstatningsloven)**

§ 2-1 346
§ 3-5 346

**Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern
mot forurensninger og om avfall
(forurensningsloven)**

§ 73 336
§ 79 336

**Lov 22. mai 1981 nr. 25 om
rettergangsmåten i straffesaker
(straffeprosessloven)**

§ 3 207, 539
§ 4 38
§ 5 310
§ 28 136
§ 35 206
§ 38 63, 219
§ 40 100, 102, 199
§ 50 153, 324
§ 51 324
§ 60 130
§ 62 a 365
§ 69 177
§ 71 177
§ 82 152–153, 222
§ 85 66, 68
§ 86 67
§ 87 67
§ 90 78
§ 93 78–79
kap. 8 a 369

§ 93 b 369
§ 93 c 369
§ 93 e 369
kap. 9 238
§ 94 238, 241, 247, 253, 256
§§ 94–107 238
§ 96 238, 241, 247, 259–260
§§ 96–99 238–239, 247
§ 97 238
§ 98 230, 238, 247, 249, 429
§ 100 238–239, 247–249, 252
§ 100 a 238
§ 100 b 238
§ 100 c 238
§ 102 256–257
§ 105 256–257
§ 106 256
§ 107 a 370
§ 107 c 370
§ 109 a 65, 71
§ 115 267, 288
§§ 117–120 79, 268
§ 119 79, 478, 488
§ 121 279
§ 122 78, 272–273, 279–280
§§ 122–125 268, 275
§ 123 78, 80, 279–280
§ 124 279
§ 125 279
§ 126 281
§ 130 a 276, 285
§ 135 271, 275
§ 137 267
§ 142 60, 130
§ 157 464, 487
§ 158 476
§ 160 476
§ 170 a 413, 420, 436–437, 450,
460–461, 464, 483
kap. 14 320, 390
§ 171 120, 123–124, 126, 382, 390,
393–395, 410–414, 419–420, 438, 461
§§ 171–173 a 393
§§ 171 flg. 393, 398, 401
§ 172 120–122, 126, 175, 390,
417–418, 438
§ 174 420
§ 175 405, 407
§ 177 405, 407–408
§ 178 450
§ 181 377, 428
§ 183 65, 71, 421–422, 424–426
§ 184 382, 390, 393, 395, 410, 417,
419–420, 428–429, 446–447
§ 185 436, 442, 444, 446

§ 186	230, 444–445, 460–462
§ 186 a	444–445, 461–462
§ 187	431–432
§ 187 a	425, 431
kap. 15	484
§ 192	175, 476, 484
§ 195	476, 484
§ 197	484
§ 198	489
§ 202 a	478–479
kap. 15 a	91
§ 203	484
§ 204	79, 484, 488
§ 210	80
kap. 16 a	479, 481
kap. 16 a–d	92
§ 216 a	481, 483
§ 216 c	483
§ 216 f	481
§ 216 g	492, 534
§ 216 j	481
§ 224	365, 476
§ 226	476
§ 229	343
§ 232	78, 214, 408
§ 239	294
§ 239 a	294
§§ 239 a–f	276
§ 239 b	294
§ 241	267
§ 242	233–235, 449
§ 242 a	233–235, 449
§ 252	214, 218
§ 255	177
§ 256	177
§ 258	177
§ 259	154, 177
kap. 21	223, 225
§ 262	226, 266
§§ 262–264	225
§ 263	222
§ 264	222, 226, 233–235, 449
§ 265	226
§ 267	449
§ 275	149, 226, 436
§ 278	65
§ 281	67, 70
§ 284	73, 229
§ 289	182
§ 289 a	370
§ 291	182
§§ 291 flg.	264
§ 291 a	370
§ 292	269
§ 293	266

§ 294	264
§ 296	64–65, 270–271, 273, 275, 279
§ 297	64, 271, 273–274, 276
§ 298	276, 294
§ 301	182
§ 303	370
§ 304	301, 370
kap. 23	226, 310
§ 306	310, 319
§ 308	76
§ 312	241
§ 313	241
§ 321	126, 311–312, 314–316
§ 323	319
§ 327	65
§ 332	102
§ 343	219
§ 345	69
§ 376 c	102
§ 377	447
§ 385	65, 447
§ 387	65, 447
§ 391	320–321
§ 392	320
§ 428	370
§ 437	301
§ 438	253
§ 444	200, 202, 350–351, 471–472
§§ 444–448	471
§ 445	350–351, 471
§ 446	351, 471–472
§ 447	351–352, 471

**Lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst
av vilt (viltloven)**

§ 11	531
------------	-----

**Lov 8. juni 1984 nr. 58 om
gjeldsforhandling og konkurs
(konkursloven)**

§ 142	331
-------------	-----

**Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet
(politiloven)**

§ 7	364, 378, 390, 450
§ 8	378, 390, 398, 401, 422, 450
§ 9	378, 401
§ 14	533
§ 30	533

**Lov 26. juni 1998 nr. 47 om fritids- og
småbåter (småbåtloven)**

§ 33	525
§ 37	525

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

§ 2	38, 249, 346, 407
§ 3	38, 46, 249, 346, 407

Lov 2. juli 1999 nr. 62 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (psykisk helsevernloven)

kap. 7	37
--------------	----

Lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven)

§ 10	511
§ 10 a	511
§ 11	511
§ 28	508
§ 29	508
§ 37	509

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)

§ 3	540–541, 544, 547–548
§ 14	513
§ 16	394
§ 29	513
§ 30	513
§ 31	500
§ 33	500
§ 40	500
§ 43	500
§ 62	415
§§ 66 flg.	49
§ 67	197
§ 69	197
§ 78 e	166
§ 102	517, 545
§ 103	517, 545
§ 132	500
§ 171	417
§ 191 a	394
§ 231	188
§ 232	188
§§ 271–275	217
§ 272	417
§ 273	540
§ 274	417, 540
§ 275	540
§ 295	194
§§ 299–306	194
§ 307	194
§ 309	194
§ 310	194
§ 377	326
§ 378	326, 540

Lov 17. juni 2005 nr. 79 om akvakultur (akvakulturloven)

§ 30	49
------------	----

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om meklings og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

§ 19-14	324
§ 19-15	324
§ 22-7	93
§ 29-13	314
kap. 36	37

Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd (dyrevelferdsloven)

§ 33	331
------------	-----

Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)

§ 17	531
------------	-----

Lov 27. mai 2016 nr. 14

om skatteforvaltning (skatteforvaltningsloven)

kap. 8	87
§ 14-3	326

Lov 20. april 2018 nr. 7 om våpen, skytevåpen, våpendelar og ammunisjon (våpenlova)

§ 27 a	487
--------------	-----

Midlertidig Lov 27. mars 2020 nr. 17 om forskriftshjemmel for å avhjelpe konsekvenser av utbrudd av Covid-19 mv. (koronaloven) (opphevet)

§ 2	71
-----------	----

Lov 18. juni 2021 nr. 97 om barnevern (barnevernsloven)

§ 2-2	365
§ 13-2	365

Lov 17. juni 2022 nr. 57 om erstatning fra staten til voldsutsatte (voldserstatningsloven)

§ 1	365
-----------	-----

Konvensjoner

EMK Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, Roma 4. november 1950

art. 1	36, 196, 321, 353, 355, 357
art. 2	353, 358–361
art. 2 nr. 1	353, 356, 498
art. 2 nr. 2	356
art. 3	34, 60, 81, 89, 91, 93–95, 98, 179, 353, 360, 363, 365–366, 374, 450–458, 460–461, 463–465, 477, 499–511
art. 4	364, 366, 374
art. 4 nr. 2	506
art. 4 nr. 3 a	506
art. 5	52, 350, 373–375, 377, 379–381, 383, 387, 390–391, 396, 398–399, 402, 419–420, 425, 428, 431, 442, 450, 467–468, 470–472
art. 5 nr. 1	373, 375, 380, 384, 387, 390, 395, 431, 468–469
art. 5 nr. 1 a	149, 386, 433, 436
art. 5 nr. 1 a–f	380
art. 5 nr. 1 b	399
art. 5 nr. 1 c	124, 148, 174, 382, 385–387, 392–399, 409–412, 414–415, 417, 419, 468
art. 5 nr. 1 e	441
art. 5 nr. 2	221, 235, 401–402, 404–408
art. 5 nr. 2–4	381, 386, 419, 468
art. 5 nr. 3	71, 148, 161, 163, 174–175, 385–386, 393, 397, 402, 404, 408–410, 421–427, 429–430, 432–437, 439–441, 443, 470
art. 5 nr. 4	32, 38, 386, 402, 440–441, 443, 445–446, 448–449, 469–470
art. 5 nr. 5	163, 344, 349, 386, 466–469, 471–472
art. 6 nr. 1	33–34, 40, 45–48, 50–56, 61, 63, 66, 79, 81, 104–106, 108–109, 113, 125, 132–133, 136, 139–140, 142–143, 148–149, 151–154, 156, 158, 163, 165–167, 170, 209, 212, 219, 224, 231, 235, 237, 246, 255, 258, 265, 272, 274, 283, 290–292, 298, 302, 304, 313, 367–368, 432–434, 470, 523
art. 6 nr. 1 a	150
art. 6 nr. 1–3	386, 427
art. 6 nr. 2	41, 47, 52, 55, 60, 129, 139, 168–171, 173–174, 176, 178–179, 181–184, 186–188, 190–191, 193, 195–198, 200, 202–205, 207, 209, 346, 367, 385, 396
art. 6 nr. 3	39, 47, 55, 62, 66, 210–213, 221, 242, 270, 367
art. 6 nr. 3 a	214–218, 220–223, 226, 297, 402, 406–407, 448
art. 6 nr. 3 b	79, 99, 215–216, 218, 223, 225–227, 230, 234, 237, 255, 448
art. 6 nr. 3 c	72, 79, 160, 223, 237–239, 241–242, 246–249, 252–254, 256–258, 260, 301
art. 6 nr. 3 d	35, 55–56, 64, 72, 227, 262–263, 265, 267, 269, 271–276, 279, 281–283, 289, 291
art. 6 nr. 3 e	297, 300–301
art. 6	34–35, 38, 45–46, 49–52, 55, 58–63, 65, 71, 74–75, 77, 80, 84, 87, 89–90, 94, 99, 103–104, 106–107, 132, 137–139, 144, 148, 151–152, 157–158, 162, 168, 173, 190–191, 241, 243, 265, 267–268, 272, 274, 277, 280, 291–293, 302–303, 313, 321, 328–331, 353, 367, 428, 445, 467, 501, 514–515, 542
art. 7	34, 52–53, 172, 186, 196, 328–329, 390, 498, 501, 513–514, 516–523, 526, 528–529, 534–544, 547–548
art. 7 nr. 1	513, 546, 548
art. 8	78, 81, 89, 91, 93–94, 140–141, 144, 170, 180, 196, 229, 268–269, 347, 353, 355, 365, 368, 377, 450, 454, 457–461, 463, 465, 475–476, 479, 481–488, 490–493, 498, 501–504, 506–507, 509–511, 534
art. 8 nr. 1	476
art. 8 nr. 2	40, 476–477, 479–480
art. 10	137–142
art. 10 nr. 1	137, 145
art. 10 nr. 2	137, 146, 497
art. 13	36, 162–165, 207

art. 14	363
art. 15	503
art. 15 nr. 2	538
art. 19	36
art. 33	32
art. 34	32, 466
art. 35 nr. 1	36
art. 41	344, 490
art. 46	32, 151
art. 46 nr. 1	359, 505
art. 53	98, 191, 196, 279, 395

Protokoll nr. 4 til EMK som ikke allerede er omfattet av konvensjonen og av første tilleggsprotokoll til Konvensjonen, Strasbourg 16. september 1963	
TP 4-2	375, 450
TP 4-2 nr. 3	377

Protokoll nr. 6 til EMK, om avskaffelse av dødsstraffen, Strasbourg 28. april 1983	498
--	-----

Protokoll nr. 7 til EMK, Strasbourg 22. november 1984	210, 338
TP 7-2	173, 302–305, 310, 312, 314
TP 7-2 nr. 1	303
TP 7-2 nr. 2	303–305
TP 7-3	200, 344, 347–351
TP 7-4	35, 52, 131, 324–325, 327
TP 7-4 nr. 1	323
TP 7-4 nr. 2	320, 324

Protokoll nr. 13 til EMK, om avskaffelse av dødsstraff under enhver omstendighet, Vilnius, 3. mai 2002	498
--	-----

Protokoll nr. 15 til EMK, Strasbourg, 24. juni 2013	
TP 15	36
TP 15-1	36

Protokoll nr. 16 til EMK, Strasbourg, 2. oktober 2013	535, 546, 548
--	---------------

SP FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, New York 16. desember 1966	
art. 2 nr. 1	321
art. 2 nr. 3	320
art. 2 nr. 3 a	321
art. 5 nr. 2	215–216
art. 6	211, 427
art. 7	89
art. 9	350, 373, 383, 390–391, 425, 471

art. 9 nr. 1	373
art. 9 nr. 2	401, 405–407
art. 9 nr. 3	149, 421, 423, 430
art. 9 nr. 5	467, 471
art. 14	45, 63, 89, 104, 132, 137, 148
art. 14 nr. 1	46, 104, 108, 132
art. 14 nr. 2	41, 168, 203
art. 14 nr. 3	39, 210
art. 14 nr. 3 a	214
art. 14 nr. 3 b	223
art. 14 nr. 3 c	45, 148, 153–154
art. 14 nr. 3 d	66, 237
art. 14 nr. 3 e	262, 267
art. 14 nr. 3 f	297
art. 14 nr. 3 g	77
art. 14 nr. 5	302–303, 306, 310, 312, 314
art. 14 nr. 7	323
art. 15	498, 513
art. 15 nr. 1	547
art. 17	89, 475, 492, 503
art. 19 nr. 2	137
art. 19 nr. 3	497
art. 41	32

Valgfri protokoll til SP, 23. mars 1976 (første tilleggsprotokoll)	32
---	----

Wien-konvensjonen om traktatretten, Wien, 23. mai 1969	
art. 31	33

FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, New York, 10. desember 1984 (TK)	81
art. 1	503
art. 15	81

FNs konvensjon om barnets rettigheter, New York 20. november 1989 (BK)	32
art. 37 a	420, 499
art. 37 b	420

Norske rettsavgjørelser

Høyesterett

Rt. 1930 s. 222	530	Rt. 1992 s. 569	61
Rt. 1945 s. 109	538	Rt. 1992 s. 792	273–274
Rt. 1946 s. 198		Rt. 1992 s. 1088	90
(Klinge)	517	Rt. 1993 s. 112	437
Rt. 1950 s. 674	51	Rt. 1993 s. 503	265
Rt. 1953 s. 1386	539	Rt. 1993 s. 1064	437
Rt. 1961 s. 1217	51	Rt. 1993 s. 1302	124, 395
Rt. 1962 s. 1081	533	Rt. 1994 s. 610	
Rt. 1970 s. 540	61	(Bølgepapp)	38
Rt. 1971 s. 247	61	Rt. 1994 s. 657	226
Rt. 1973 s. 433		Rt. 1994 s. 748	265
(Passbåt)	524–525, 527	Rt. 1994 s. 1281	123–124
Rt. 1974 s. 935	37	Rt. 1994 s. 1324	274
Rt. 1975 s. 12	525	Rt. 1994 s. 1414	525
Rt. 1976 s. 1055	141	Rt. 1995 s. 506	109
Rt. 1977 s. 1207	47	Rt. 1995 s. 753	201
Rt. 1978 s. 553	531	Rt. 1995 s. 1083	51
Rt. 1978 s. 882	184, 186	Rt. 1995 s. 1401	539
Rt. 1979 s. 143	187	Rt. 1995 s. 1734	
Rt. 1979 s. 807	141	(Elvebåt)	524–525
Rt. 1981 s. 1030	61	Rt. 1996 s. 173	158, 163
Rt. 1982 s. 808	524	Rt. 1996 s. 261	121–123
Rt. 1982 s. 1858	265	Rt. 1996 s. 588	313
Rt. 1983 s. 490	130	Rt. 1996 s. 610	122, 126
Rt. 1984 s. 1076	89–90, 530	Rt. 1996 s. 763	184
Rt. 1984 s. 1175	37–38	Rt. 1996 s. 781	265
Rt. 1987 s. 1285	417	Rt. 1996 s. 864	184, 204
Rt. 1987 s. 1318	273	Rt. 1996 s. 925	122
Rt. 1988 s. 78	273	Rt. 1996 s. 1032	417
Rt. 1988 s. 314	79	Rt. 1996 s. 1089	413
Rt. 1989 s. 574	265	Rt. 1996 s. 1114	
Rt. 1989 s. 715	69	(Løgndetektor)	269
Rt. 1990 s. 312	273	Rt. 1997 s. 89	123
Rt. 1990 s. 319	265	Rt. 1997 s. 437	69
Rt. 1990 s. 1322	260	Rt. 1997 s. 687	269
Rt. 1991 s. 335	257	Rt. 1997 s. 818	189
Rt. 1991 s. 421	226	Rt. 1997 s. 869	
Rt. 1991 s. 616	97	(Skrik 1)	95, 285
Rt. 1991 s. 1365	298–299, 407	Rt. 1997 s. 882	189
Rt. 1992 s. 35	273	Rt. 1997 s. 1019	49
Rt. 1992 s. 538	123	Rt. 1997 s. 1145	269
Rt. 1992 s. 541	260	Rt. 1997 s. 1221	313
		Rt. 1997 s. 1242	443

Rt. 1997 s. 1253	442	Rt. 2001 s. 280	414
Rt. 1997 s. 1312		Rt. 2001 s. 428	
(VIP Scandinavia)	158	(Strafferegistrering)	347
Rt. 1997 s. 1341		Rt. 2001 s. 465	253
(Hønsehauk)	531	Rt. 2001 s. 536	253, 257
Rt. 1997 s. 1522	241	Rt. 2001 s. 568	143
Rt. 1997 s. 1552	313	Rt. 2001 s. 760	412
Rt. 1997 s. 1677	163	Rt. 2001 s. 940	
Rt. 1997 s. 1732	437	(Orderud)	386
Rt. 1997 s. 1771	189	Rt. 2001 s. 1153	447
Rt. 1997 s. 1778	274, 280	Rt. 2002 s. 59	429
Rt. 1997 s. 1867	253	Rt. 2002 s. 151	136
Rt. 1997 s. 1902	413	Rt. 2002 s. 206	313
Rt. 1997 s. 2032	412	Rt. 2002 s. 256	447
Rt. 1998 s. 21	189	Rt. 2002 s. 423	313
Rt. 1998 s. 291	189	Rt. 2002 s. 497	333
Rt. 1998 s. 407		Rt. 2002 s. 509	51, 331
(Skrik 2)	89, 95–96, 285	Rt. 2002 s. 557	39, 327, 333
Rt. 1998 s. 787	265	Rt. 2002 s. 587	123–125
Rt. 1998 s. 826	163	Rt. 2002 s. 842	417–418, 436, 438
Rt. 1998 s. 972	241	Rt. 2002 s. 924	442
Rt. 1998 s. 1212	412	Rt. 2002 s. 928	313
Rt. 1998 s. 1254	313–314	Rt. 2002 s. 949	447
Rt. 1998 s. 1258	313	Rt. 2002 s. 1007	326
Rt. 1998 s. 1292	429	Rt. 2002 s. 1029	429
Rt. 1998 s. 1608	253	Rt. 2002 s. 1032	328
Rt. 1998 s. 1945	186, 188–189	Rt. 2002 s. 1216	331
Rt. 1999 s. 71	69	Rt. 2002 s. 1360	253
Rt. 1999 s. 586	230, 295	Rt. 2002 s. 1375	461
Rt. 1999 s. 679	314	Rt. 2002 s. 1400	445
Rt. 1999 s. 1018	413	Rt. 2002 s. 1589	429
Rt. 1999 s. 1021	117	Rt. 2002 s. 1606	136
Rt. 1999 s. 1269		Rt. 2003 s. 20	331
(Fengselsbetjent)	78, 81, 84, 92	Rt. 2003 s. 23	187
Rt. 1999 s. 1363	204	Rt. 2003 s. 251	202, 473
Rt. 1999 s. 1408	313	Rt. 2003 s. 255	313
Rt. 2000 s. 38	130	Rt. 2003 s. 359	320
Rt. 2000 s. 126	314	Rt. 2003 s. 420	257–258
Rt. 2000 s. 341	253	Rt. 2003 s. 549	83, 215
Rt. 2000 s. 996	38, 51, 158, 331, 333	Rt. 2003 s. 593	143
Rt. 2000 s. 1198	267	Rt. 2003 s. 643	202
Rt. 2000 s. 1223	96	Rt. 2003 s. 804	49, 63
Rt. 2000 s. 1253	313	Rt. 2003 s. 877	235, 449
Rt. 2000 s. 1282	126	Rt. 2003 s. 1094	131
Rt. 2000 s. 1297	447	Rt. 2003 s. 1100	49
Rt. 2000 s. 1319	412	Rt. 2003 s. 1269	122
Rt. 2000 s. 1345	96	Rt. 2003 s. 1514	130
Rt. 2000 s. 1435	125, 415	Rt. 2003 s. 1627	258
Rt. 2000 s. 1517	444	Rt. 2003 s. 1682	313
Rt. 2000 s. 1523	447	Rt. 2003 s. 1770	126
Rt. 2000 s. 1710	314	Rt. 2003 s. 1795	254
Rt. 2000 s. 1860	128	Rt. 2003 s. 1808	282, 293
Rt. 2000 s. 1969	51	Rt. 2003 s. 1814	83
Rt. 2000 s. 2110	313	Rt. 2003 s. 1827	48, 330, 333
Rt. 2001 s. 38	215, 217–218	Rt. 2004 s. 66	447

Rt. 2004 s. 88	412	Rt. 2009 s. 567	79
Rt. 2004 s. 97	281	Rt. 2009 s. 750	102
Rt. 2004 s. 134	152, 154, 158	Rt. 2009 s. 780	
Rt. 2004 s. 148	314	(GBL)	525–527
Rt. 2004 s. 154	313	Rt. 2009 s. 1336	86
Rt. 2004 s. 229	117	Rt. 2009 s. 1412	544
Rt. 2004 s. 290	313	Rt. 2009 s. 1423	544
Rt. 2004 s. 306	543	Rt. 2009 s. 1439	102
Rt. 2004 s. 321	208	Rt. 2009 s. 1456	206
Rt. 2004 s. 354	438	Rt. 2010 s. 84	62
Rt. 2004 s. 357	539	Rt. 2010 s. 481	520
Rt. 2004 s. 371	314	Rt. 2010 s. 513	234
Rt. 2004 s. 421	313	Rt. 2010 s. 600	106
Rt. 2004 s. 477	106, 116, 128	Rt. 2010 s. 655	172, 186
Rt. 2004 s. 510	143	Rt. 2010 s. 759	123
Rt. 2004 s. 927	49, 330	Rt. 2010 s. 865	102
Rt. 2004 s. 950	258	Rt. 2010 s. 933	461
Rt. 2004 s. 1193	446	Rt. 2010 s. 989	461
Rt. 2004 s. 1275	194	Rt. 2010 s. 1121	327
Rt. 2004 s. 1314	74	Rt. 2010 s. 1269	413
Rt. 2004 s. 1425	294	Rt. 2010 s. 1445	517, 538, 545, 547
Rt. 2004 s. 1723	487	Rt. 2011 s. 1	100
Rt. 2004 s. 1789	79	Rt. 2011 s. 93	61–62, 278, 280, 295
Rt. 2004 s. 1974	282	Rt. 2011 s. 172	100
Rt. 2005 s. 334	320	Rt. 2011 s. 347	543
Rt. 2005 s. 833	194, 196	Rt. 2011 s. 469	527
Rt. 2005 s. 929	527	Rt. 2011 s. 705	69
Rt. 2005 s. 1137		Rt. 2011 s. 800	80
(NOKAS)	234–235	Rt. 2012 s. 313	526
Rt. 2005 s. 1210	158	Rt. 2012 s. 387	528–529
Rt. 2005 s. 1353	185	Rt. 2012 s. 939	317
Rt. 2005 s. 1571	165	Rt. 2012 s. 1171	276
Rt. 2005 s. 1677	140	Rt. 2012 s. 1481	234
Rt. 2006 s. 95	235	Rt. 2012 s. 1556	49, 191
Rt. 2006 s. 293	538	Rt. 2012 s. 1979	135
Rt. 2006 s. 582	93	Rt. 2013 s. 9	234
Rt. 2006 s. 964	540	Rt. 2013 s. 323	87
Rt. 2006 s. 1338	63	Rt. 2013 s. 374	146
Rt. 2007 s. 268	90	Rt. 2013 s. 917	235
Rt. 2007 s. 616	86	Rt. 2013 s. 968	488
Rt. 2007 s. 932	87	Rt. 2013 s. 1060	288
Rt. 2007 s. 1047	257	Rt. 2013 s. 1066	234
Rt. 2007 s. 1217	48–49, 191	Rt. 2013 s. 1412	288, 290
Rt. 2007 s. 1473	453	Rt. 2013 s. 1448	422
Rt. 2007 s. 1601	208	Rt. 2013 s. 1570	113
Rt. 2007 s. 1749	531	Rt. 2013 s. 1697	189
Rt. 2007 s. 1839	124	Rt. 2014 s. 2	62–63
Rt. 2008 s. 118	218	Rt. 2014 s. 59	117
Rt. 2008 s. 1102	439	Rt. 2014 s. 238	
Rt. 2008 s. 1292	208	(Hønsehaug 2)	387, 520, 527,
Rt. 2008 s. 1409	172, 190–191	531–532	
Rt. 2008 s. 1466	112–113, 124–125	Rt. 2014 s. 297	79
Rt. 2008 s. 1659	185	Rt. 2014 s. 620	
Rt. 2008 s. 1680	125	(Akvakultur)	49
Rt. 2008 s. 1764	314–315, 317, 321	Rt. 2014 s. 691	158

Rt. 2014 s. 705	206–208	HR-2016-225-S ..	158–159, 165–166, 461
Rt. 2014 s. 1045		HR-2016-379-A	261
(Finance Credit)	46, 75, 76	HR-2016-392-U	258
Rt. 2014 s. 1102	425	HR-2016-471-U	485
Rt. 2014 s. 1105	475, 492, 520, 534	HR-2016-591-A	166
Rt. 2014 s. 1161	41	HR-2016-592-A	63, 219, 222
Rt. 2014 s. 1292	41, 57, 65, 78, 172, 181	HR-2016-612-U	236
Rt. 2014 s. 1308	63	HR-2016-681-A	114
Rt. 2015 s. 81		HR-2016-910-A	328
(Lime I)	483, 487	HR-2016-919-U	124
Rt. 2015 s. 169	226	HR-2016-933-U	199
Rt. 2015 s. 392	336	HR-2016-956-A	113
Rt. 2015 s. 404	57	HR-2016-1085-U	199
Rt. 2015 s. 408	438	HR-2016-1459-A	77, 80, 82
Rt. 2015 s. 461	62–63, 226	HR-2016-1660-U	208
Rt. 2015 s. 489	331	HR-2016-1833-A	487
Rt. 2015 s. 619	61, 63	HR-2016-1857-A	86, 181
Rt. 2015 s. 788	148, 165	HR-2016-2171-A	268
Rt. 2015 s. 844	247–248, 252	HR-2016-2228-A	527
Rt. 2015 s. 860	248, 252	HR-2016-2311-P	113, 115
Rt. 2015 s. 921	170	HR-2016-2385-U	67, 69, 76
Rt. 2015 s. 948	438	HR-2016-2554-P	
Rt. 2015 s. 975	114	(Holship)	41
Rt. 2015 s. 1008	528	HR-2017-111-A	488
Rt. 2015 s. 1103	148	HR-2017-336-U	208
Rt. 2015 s. 1142	425	HR-2017-552-A	267
Rt. 2015 s. 1286	146	HR-2017-553-A	166
Rt. 2015 s. 1299	208	HR-2017-555-U	235
Rt. 2015 s. 1345	529	HR-2017-753-A	
Rt. 2015 s. 1351	130	(Transocean)	253
Rt. 2015 s. 1435		HR-2017-821-A	200
(Lime II)	479	HR-2017-1015-U	63
Rt. 2015 s. 1456		HR-2017-1127-U	509, 511
(Lime III)	483	HR-2017-1675-A	422
Rt. 2015 s. 1463	478	HR-2017-1679-U	438
Rt. 2015 s. 1467	146–147	HR-2017-1814-U	167
Rt. 2019 s. 1363	203	HR-2017-1815-U	439
HR-2008-2073-A	160	HR-2017-2012-U	159
HR-2009-1907-A	352	HR-2017-2387-U	208
HR-2009-2135-S	544	HR-2018-58-U	159
HR-2010-1613-A	339	HR-2018-94-U	117–118
HR-2010-1703-S	321	HR-2018-104-A	79, 478
HR-2013-881-A	365	HR-2018-491-A	167
HR-2013-1410-U	415	HR-2018-578-U	182
HR-2013-2474-U	418	HR-2018-694-U	287
HR-2014-2018-U	405	HR-2018-699-A	478
HR-2014-2364-A	170, 172	HR-2018-875-A	527
HR-2015-206-A	41	HR-2018-884-A	528
HR-2015-250-U	130	HR-2018-946-U	248
HR-2015-1116-U	219	HR-2018-1068-U	207–208
HR-2015-1816-U	249	HR-2018-1105-U	256
HR-2015-2103-A	458	HR-2018-1218-U	418
HR-2016-92-U	248, 252	HR-2018-1330-U	317
HR-2016-106-A	110, 115	HR-2018-1350-U	114
HR-2016-217-A	119	HR-2018-1362-U	439

HR-2018-1783-A	206–207	HR-2022-1824-U	206
HR-2018-1901-U	235	HR-2022-1959-A	131
HR-2018-1909-A .. 46, 56, 206, 208, 248		HR-2022-2106-A	144
HR-2018-1936-A	115	HR-2022-2360-P	114, 116
HR-2018-1987-A	167	HR-2022-2418-A	526
HR-2018-2109-U	248	HR-2022-2420-A	93, 490
HR-2019-34-S	130	HR-2022-2421-A	490
HR-2019-495-A	142	HR-2023-247-U	166
HR-2019-527-U	439	HR-2023-1047-U	206
HR-2019-782-U	257	HR-2023-1246-A	527
HR-2019-899-A	123	HR-2024-551-S	347, 508
HR-2019-1078-A	377	HR-2024-897-A	528
HR-2019-1747-U	92	HR-2024-1169-A	346
HR-2019-1923-A	65	HR-2024-1170-A	346
HR-2019-2048-A	461, 529, 544	HR-2024-2316-A	451
HR-2019-2087-A	540	Høyesteretts kjæremålsutvalg, lnr. 1155/1995 jnr. 391/1995, utrykt kjennelse 8.6.1995	201
HR-2019-2258-A	167		
HR-2020-196-U	127	Lagmannsrett	
HR-2020-532-U	87	LA-2001-980-1, Agder lagmanns- retts dom 13.2.2002	321
HR-2020-781-U	166	LH-2008-181185 (RG 2008 s. 1641), Hålogaland lagmannsretts dom 9.12.2008	227
HR-2020-972-U	71	LA-2010-44987 (RG 2010 s. 437), Agder lagmannsretts dom 22.3.2010	300
HR-2020-1140-A	130	LG-2012-148043 (RG 2012 s. 1464), Gulating lagmannsretts dom 10.10.2012	299
HR-2020-1149-U	207	LF-2012-157368 (RG 2013 s. 713), Frostating lagmannsretts dom 28.5.2013	191
HR-2020-1222-U	135	LF-2015-141889, Frostating lagmannsretts kjennelse 30.6.2016	248
HR-2020-1269-U	316	LB-2017-125256, Borgarting lagmannsretts kjennelse 28.2.2017	248
HR-2020-1345-A	159, 167	LH-2018-20505, Hålogaland lagmannsretts dom 1.6.2018	50
HR-2020-1549-U	418	LF-2020-63425, Frostating lagmannsretts dom 18.12.2020	50
HR-2020-2019-A	528–529	LB-2020-126171-1, Borgarting lagmannsretts kjennelse 20.5.2021	280
HR-2020-2079-P	40, 113	LA-2021-157502, Agder lagmannsretts dom 4.11.2022	204
HR-2020-2136-A	465–466	LB-2021-33945-2, Borgarting lagmannsretts dom 15.12.2022	183, 321
HR-2020-2137-A	89–90, 92	LA-2022-157502, Agder lagmannsretts dom 4.11.2022	346
HR-2020-2287-U	315		
HR-2021-101-U	544		
HR-2021-333-U	167		
HR-2021-526-A	146–147		
HR-2021-750-U	316		
HR-2021-966-A	93, 97		
HR-2021-1155-A .. 451, 453, 457, 464, 466			
HR-2021-1207-A	186		
HR-2021-1362-U	123		
HR-2021-1585-U	206		
HR-2021-1808-U	439		
HR-2021-1871-A	198		
HR-2021-2058-A	316–317		
HR-2021-2071-U	315		
HR-2022-136-U	115		
HR-2022-421-U	490		
HR-2022-731-A	489, 498		
HR-2022-732-A	489		
HR-2022-733-A	489		
HR-2022-866-U	83		
HR-2022-1317-A	489		
HR-2022-1319-A	159		
HR-2022-1323-A	186		
HR-2022-1703-A	281		

Tingrett

RG-2012-1153	
(Utøya)	188
TOSLO-2007-192718, Oslo tingretts	
dom 9.9.2008	352
TOSLO-2013-103468, Oslo tingretts	
dom 2.6.2014	459

Internasjonale og utenlandske rettsavgjørelser

EMD Den europeiske menneskerettsdomstol

A. mfl. mot Storbritannia 2009 Stk. (Application no. 3455/05)	380, 448
A. mot Norge 2009 (Application no. 28070/06)	140, 153
A. og B. mot Norge 2016 Stk. (Application nos. 24130/11 and 29758/11) ...	324, 328–330, 338–342
A. og E. Riis mot Norge 2007 (Application no. 9042/04)	156
A.B. mot Russland 2010 (Application no. 1439/06)	502
Abdoella mot Nederland 1992 (Application no. 12728/87)	161
Abuyeva mfl. mot Russland 2010 (Application no. 27065/05)	359
Adamco mot Slovakia 2019 (Application no. 45084/14)	58
Adler mfl. og Bivas mot Tyskland 1977 (Application no. 5573/72 and 5670/72)	383
Adolf mot Østerrike 1982 (Application no. 8269/78)	171
Agosi mot Storbritannia 1986 (Application no. 9118/80)	48
Air Canada mot Storbritannia 1995 (Application no. 18465/91)	48
Ajdarić mot Kroatia 2011 (Application no. 20883/09)	99, 173, 183–184
Akbay mfl. mot Tyskland 2020 (Application nos. 40495/15, 40913/15 and 37273/15)	90–91
Albert og Le Compte mot Belgia 1983 (Application nos. 7299/75, 7496/76)	134
Alexandr Zaichenko mot Russland 2010 (Application no. 39660/02)	83, 246
Alimena mot Italia 1991 (Application no. 11910/85)	255
Al-Khawaja og Tahery mot Storbritannia 2011 Stk. (Application nos. 26766/05 and 22228/06)	35, 55–56, 288–291, 293, 368
Allan mot Storbritannia 2002 (Application no. 48539/99)	84
Allen mot Storbritannia 2013 (Application no. 25424/09)	200, 203, 205
Allenet de Ribemont mot Frankrike 1995 (Application no. 15175/89)	171, 176
Al-Skeini mfl. mot Storbritannia 2011 Stk. (Application no. 55721/07)	358
Altay mot Tyrkia 2019 (Application no. 11236/09)	229
A.M. mot Italia 1999 (Application no. 37019/97)	277
Andersson mot Sverige 1991 (Application no. 11274/84)	64
Anguelov mot Bulgaria 2004 (Application no. 45963/99)	139
Aquilina mot Malta 1999 (Application no. 25642/94)	427
Armani da Silva mot Storbritannia 2016 (Application no. 5878/08)	465
Artico mot Italia 1980 (Application no. 6694/74)	55, 251, 255
A.S. mot Finland 2010 (Application no. 40156/07)	278
Asani mot Nord-Makedonia 2018 (Application no. 27962/10)	275
Asch mot Østerrike 1991 (Application no. 12398/86)	272
Ashingdane mot Storbritannia 1985 (Application no. 8225/78)	376
Ashot Harutyunyan mot Armenia 2010 (Application no. 34334/04)	72

Austin mfl. mot Storbritannia 2012 Stk. (Application nos. 39692/09, 40713/09 and 41008/09)	378, 379, 380
Averill mot Storbritannia 2000 (Application no. 36408/97)	242
Aannemersbedrijf Gebroeders Van Leeuwen B.V. mot Nederland 2000 (Application no. 32602/96)	171
Axen mot Tyskland 1983 (Application no. 8273/78)	135
Aydin mot Tyrkia 1997 (Application no. 23178/94)	345
B. og P. mot Storbritannia 2001 (Application nos. 36337/97 and 35974/97)	134
Babar Ahmed mfl. mot Storbritannia 2012 (Application nos. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 and 67354/09)	510
Bagiyeva mot Ukraina 2016 (Application no. 41085/05)	486–487
Baka mot Ungarn 2016 (Application no. 20261/12)	109
Baranowski mot Polen 2000 (Application no. 28358/95)	388
Barberà, Messegué og Jabardo mot Spania 1988 (Application no. 10590/83) ...	58, 183, 191
Barfuss mot Tsjekkia 2000 (Application no. 35848/97)	435
Becciev mot Moldova 2005 (Application no. 9190/03)	413
Bédat mot Sveits 2016 (Application no. 56925/08)	141
Belugin mot Russland 2019 (Application no. 2991/06)	82
Ben Yaacoub mot Belgia 1988 (Application no. 9976/82)	115
Bendenoun mot Frankrike 1994 (Application no. 12547/86)	50
Benham mot Storbritannia 1996 (Application no. 19380/92)	251
Berardi og Mularoni mot San Marino 2019 (Application nos. 24705/16 and 24818/16)	545
Beraru mot Romania 2014 (Application no. 40107/04)	63–64, 270
Bergmann mot Tyskland 2016 (Application no. 23279/14)	48
Berlinski mot Polen 2002 (Application nos. 27715/95 and 30209/96)	212, 452
Bezicheri mot Italia 1990 (Application no. 11400/85)	441
Bikas mot Tyskland 2018 (Application no. 76607/13)	171, 188
Birutis mfl. mot Litauen 2002 (Application nos. 47698/99 and 48115/99)	283
Blokhin mot Russland 2016 (Application no. 47152/06)	506
Boddaert mot Belgia 1992 (Application no. 12919/87)	150
Bodet mot Belgia 2017 (Application no. 78480/13)	118–119
Bogdan mot Ukraina 2024 (Application no. 3016/16)	260
Böhmer mot Tyskland 2002 (Application no. 37568/97)	174
Boner mot Storbritannia 1994 (Application no. 18711/91)	252
Bönisch mot Østerrike 1985 (Application no. 8658/79)	267–268
Borisova mot Bulgaria 2006 (Application no. 56891/00)	222
Borovsky mot Slovakia, 2009 (Application no. 24528/02)	176
Bottazzi mot Italia 1999 Stk. (Application no. 34884/97)	151
Botten mot Norge 1996 (Application no. 16206/90)	68–69, 240
Bouyid mot Belgia 2015 Stk. (Application no. 23380/09)	454, 504
Bozano mot Frankrike 1986 (Application no. 9990/82)	383, 469
Bozano mot Frankrike 1986 (Application no. 5573/72 og 5670/72)	383
Brandstetter mot Østerrike 1991 (Application nos. 11170/84, 12876/87, 13468/87)	62, 268
Branko Tomašić mfl. mot Kroatia 2009 (Application no. 46598/06)	363
Bricmont mot Belgia 1989 (Application no. 10857/84)	268
Brogan mfl. mot Storbritannia 1988 (Application nos. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85)	394, 395, 423, 468
Brozicek mot Italia 1989 (Application no. 10964/84)	220, 406
Brusco mot Frankrike 2010 (Application no. 1466/07)	82
Buck mot Tyskland 2005 (Application no. 41604/98)	486
Buliga mot Romania 2021 (Application no. 22003/12)	266, 286

Bulut mot Østerrike 1996 (Application no. 17358/90)	62
Bunkate mot Nederland 1993 (Application no. 13645/88)	155
Burdov mot Russland (nr. 2) 2009 Stk. (Application no. 33509/04)	34, 106
Butkevich mot Russland 2018 (Application no. 5865/07)	277, 291
Butkevicius mot Litauen 2002 (Application no. 48297/99)	176
Buzadji mot Moldova 2016 Stk. (Application no. 23755/07)	377, 382, 417, 433–435
Bykov mot Russland 2009 Stk. (Application no. 4378/02)	93–94
C. mot Italia 1988 (Application no. 10889/84)	220
Cabral mot Nederland 2018 (Application no. 37617/10)	281–282
Calabro mot Italia og Tyskland 2002 (Application no. 59895/00)	288
Campbell og Fell mot Storbritannia 1984 (Application nos. 7819/77, 7878/77)	48, 134, 216, 218, 229, 242
Can mot Østerrike 1985 (Application no. 9300/81)	229
Cantoni mot Frankrike 1996 (Application no. 17862/91)	518, 520–521
Cesky mot Tsjekkia 2000 (Application no. 33644/96)	435
C.G. mot Storbritannia 2001 (Application no. 43373/98)	119
Chernika mot Ukraina 2020 (Application no. 53791/11)	292
Chernikov mot Bulgaria 2012	504
Chraidi mot Tyskland 2006 (Application no. 65655/01)	411, 435
Ciulla mot Italia 1989 (Application no. 11152/84)	409
Clooth mot Belgia 1991 (Application no. 12718/87)	414
Colozza mot Italia 1985 (Application no. 9024/80)	66–67
Condron mot Storbritannia 2000 (Application no. 35718/97)	85
Conka mot Belgia 2002 (Application no. 51564/99)	408
Constantin Florea mot Romania 2012 (Application no. 21534/05)	178, 200
Cooke mot Østerrike 2000 (Application no. 25878/94)	74
Corigliano mot Italia 1982 (Application no. 8304/78)	152, 155
Correia de Matos mot Portugal 2001 (Application no. 48188/99)	239
Correia de Matos mot Portugal 2018 Stk. (Application no. 56402/12)	239
Craxi mot Italia 2002 (Application no. 34896/97)	139
Creanga mot Romania 2012 Stk. (Application no. 29226/03)	389
Croissant mot Tyskland 1992 (Application no. 13611/88)	254
Cuscani mot Storbritannia 2002 (Application no. 32771/96)	298–300
Cwik mot Polen 2020 (Application no. 31454/10)	96
Czekalla mot Portugal 2002 (Application no. 38830/97)	256
Daktaras mot Litauen 2000 (Application no. 42095/98)	138, 176
Dallas mot Storbritannia 2016 (Application no. 38395/12)	523
Dallos mot Ungarn 2001 (Application no. 29082/95)	219
Danilov mot Russland 2020 (Application no. 88/05)	277
Daud mot Portugal 1998 (Application no. 22600/93)	255–256
Dayanan mot Tyrkia 2009 (Application no. 7377/03)	244
De Cubber mot Belgia 1984 (Application no. 9186/80)	115
De Jong mfl. mot Nederland 1984 (Application nos. 8805/79, 8806/79, 9242/81) ..	421, 441
De Moor mot Belgia 1994 (Application no. 16997/90)	100
de Tommaso mot Italia 2017 (Application no. 43395/09)	134, 379, 522
De Wilde mfl. mot Belgia 1971 (Application nos. 2832/66, 2835/66, 2899/66)	381
Dejneke mot Polen 2017 (Application no. 9635/13)	465, 507
Del Rio Prada mot Spania 2013 Stk. (Application no. 42750/09)	515–516, 518, 522, 542
Delcourt mot Belgia 1970 (Application no. 2689/65)	292, 302
Deweert mot Belgia 1980 (Application no. 6903/75)	152
Diennet mot Frankrike 1995 (Application no. 18160/91)	123
Dijkhuizen mot Nederland 2021 (Application no. 61591/16)	68, 72
Dikme mot Tyrkia 2000 (Application no. 20869/92)	404
Dimitrov og Momin mot Bulgaria 2018 (Application no. 35132/08)	292

Dimitrov og Momin mot Bulgaria 2018 (Application no. 351302/08)	292
D.L. mot Bulgaria 2016 (Application no. 7472/14)	506
Dodoja mot Kroatia 2021 (Application no. 53587/17)	275
Domenichini mot Italia 1996 (Application no. 15943/90)	225, 229
Dondarini mot San Marino 2004 (Application no. 50545/99)	68
Donohoe mot Irland 2013 (Application no. 19165/08)	54, 85, 275
Doorson mot Nederland 1996 (Application no. 20524/92)	284
Dowsett mot Storbritannia 2003 (Application no. 39482/98)	228
Dulaurans mot Frankrike 2000 (Application no. 34553/97)	99
Dupuis mfl. mot Frankrike 2007 (Application no. 1914/02)	142
Dvorski mot Kroatia 2015 Stk. (Application no. 25703/11)	59–60, 244, 259–260
Eckle mot Tyskland 1982 (Application no. 8130/78)	152
Edwards mot Storbritannia 1992 (Application no. 13071/87)	58, 227
Edwards og Lewis mot Storbritannia 2004 (Application nos. 39647/98 and 40461/98)	233, 235
Egeland og Hanseid mot Norge 2009 (Application no. 34438/04)	144
Egmez mot Kypros 2000 (Application no. 30873/96)	345
Ekbani mot Sverige 1988 (Application no. 10563/83)	64
Ekeberg mfl. mot Norge 2007 (Application nos. 11106/04, 11108/04, 11116/04, 11311/04 and 13276/04)	118, 122
E.M. mot Norge 1995 (Application no. 20087/92)	312
Engel mfl. mot Nederland 1976 (Application nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72)	33, 35, 47, 48, 133, 134, 188, 263, 264, 328, 329, 375, 379, 515
Ensslin, Baader og Raspe mot Tyskland 1978 (Application no. 7572/76)	238, 254
Eremiasova og Pechova mot Tsjekkia 2012 (Application no. 23944/04)	360
Eskelinen mfl. mot Finland 2007 (Application no. 63235/00)	49
Etcheveste og Bidart mot Frankrike 2002 (Application no. 44797/98)	153
Ezeh og Connors mot Storbritannia 2003 (Application nos. 39665/98 and 40086/98)	48
Fejde mot Sverige 1991 (Application no. 12631/87)	64
Fernandes de Oliveira mot Portugal 2019 Stk. (Application no. 78103/14)	463
Ferrantelli og Santangelo mot Italia 1996 (Application no. 19874/92)	112, 128, 287
Fey mot Østerrike 1993 (Application no. 14396/88)	116
Fitt mot Storbritannia 2000 (Application no. 29777/96)	232–233
Foka mot Tyrkia 2008 (Application no. 28940/95)	378
Foti mfl. mot Italia 1982 (Application nos. 7604/76, 7719/76, 7781/77, 7913/77)	160
Foucher mot Frankrike 1997 (Application no. 22209/93)	228
Fox mfl. mot Storbritannia 1990 (Application nos. 12244/86, 12245/86, 12383/86)	394, 402, 403, 408
Franz Fischer mot Østerrike 2001 (Application no. 37950/97)	325, 333–336
Frérot mot Frankrike 2007 (Application no. 70204/01)	464, 508
Funke mot Frankrike 1993 (Application no. 10828/84)	81, 175
G. mot Frankrike 1995 (Application no. 15312/89)	539
G. mot Storbritannia 2011 (Application no. 37334/08)	195–196
Gäffen mot Tyskland 2010 Stk. (Application no. 22978/05)	81, 94, 368, 456
Galović mot Kroatia 2021 (Application no. 45512/11)	340
Galstyan mot Armenia 2007 (Application no. 26986/03)	223–224, 304
Ganea mot Moldova 2011 (Application no. 2474/06)	471
Gani mot Spania 2013 (Application no. 61800/08)	287
Garcia Alva mot Tyskland 2001 (Application no. 23541/94)	231, 448
Garcia Ruiz mot Spania 1999 (Application no. 30544/96)	54
Gardel mot Frankrike 2009 (Application no. 16428/05)	492
Gaskin mot Storbritannia 1989 (Application no. 10454/83)	145
G.B. mot Frankrike 2001 (Application no. 44069/98)	225
Gea Catalán mot Spania 1995 (Application no. 19160/91)	219

Gelli mot Italia 1999 (Application no. 37752/97)	159
Georgiadis mot Hellas 1997 (Application no. 21522/93)	99
Gerasimenko mfl. mot Russland 2016 (Application nos. 5821/10 and 65523/12)	360
Gestur Jonsson og Ragnar Halldor Hall mot Island, 2020 Stk. (Application nos. 68273/14, 68271/14)	48
Gilberg mot Sverige 2012 Stk. (Application no. 41723/06)	501
Gillan og Quinton mot Storbritannia 2010 (Application no. 4158/05)	377
Gillow mot Storbritannia 1986 (Application no. 9063/80)	127, 240
Giuliani og Gaggio mot Italia 2011 (Application no. 23458/02)	361
Glantz mot Finland 2014 (Application no. 37394/11)	341
Golder mot Storbritannia 1975 (Application no. 4451/70)	34, 463
Gossa mot Polen 2007 (Application no. 47986/99)	287–288
Gradinar mot Moldova 2008 (Application no. 7170/02)	75–76
Gradinger mot Østerrike 1995 (Application no. 15963/90)	325, 333–335
Grauslys mot Litauen 2000 (Application no. 36743/97)	388
Grishin mot Russland 2012 (Application no. 14807/08)	442
Güc mot Tyrkia 2018 (Application no. 15374/11)	170
Guðmundur Andri Ástráðsson mot Island 2020 Stk. (Application no. 26374/18)	105, 107
Guerra mfl. mot Italia 1998 (Application no. 14967/89)	145
Gusinskiy mot Russland 2004 (Application no. 70276/01)	395
Gutsanovi mot Bulgaria 2013 (Application no. 34529/10)	424
Güvek mot Tyrkia 2009 (Application no. 70337/01)	420, 459
Guzzardi mot Italia 1980 (Application no. 7367/76)	375, 379
H. mot Storbritannia 1990 (Application no. 15023/89)	187
Habran og Dalem mot Belgia 2017 (Application nos. 43000/11 and 49380/11)	54
Hadjianastassiou mot Hellas 1992 (Application no. 12945/87)	225
Hammern mot Norge 2003 (Application no. 30287/96)	201–202
Haarde mot Island 2017 (Application no. 66847/12)	534
Haugen mot Norge 2024 (Application no. 59476/21)	463, 466
Hauschildt mot Danmark 1989 (Application no. 10486/83)	112, 120–123
H.B. mot Norge 1996	153
Heaney og McGuinness mot Irland 2000 (Application no. 34720/97)	80
Heino mot Finland 2011 (Application no. 56720/09)	487
Helle mot Finland 1997 (Application no. 20772/92)	100
Helmers mot Sverige 1991 (Application no. 11826/85)	64
H.L. mot Storbritannia 2004 (Application no. 45508/99)	376
H.M. mot Sveits 2002 (Application no. 39187/98)	381
Holm mot Sverige 1993 (Application no. 14191/88)	114
Hood mot Storbritannia 1999 (Application no. 27267/95)	470–471
Howarth mot Storbritannia 2000 (Application no. 38081/97)	157
Hozee mot Nederland 1998 (Application no. 21961/93)	157, 160
Huber mot Sveits 1990 (Application no. 12794/87)	426
Hutchinson mot Storbritannia 2017 Stk. (Application no. 57592/08)	499
Huvig mot Frankrike 1990 (Application no. 11105/84)	480
I.A. mot Frankrike 1998 (Application no. 28213/95)	416
Ibrahim mfl. mot Storbritannia 2016 Stk. (Application nos. 50541/08, 50571/08, 50573/08 and 40351/09)	56, 57, 245
Idalov mot Russland 2012 (Application no. 5826/03)	74–75, 433
Ilascu mfl. mot Moldova og Russland 2004 (Application no. 48787/99)	502–503
Ilijkov mot Bulgaria 2001 Stk. (Application no. 33977/96)	410
Ilseher mot Tyskland 2017 (Application nos. 10211/12 and 27505/14)	48
Imbrioscia mot Sveits 1993 (Application no. 13972/88)	211
Irland mot Storbritannia 1978 (Application no. 5310/71)	403, 427
Isayeva mot Russland 2005 (Application no. 57950/00)	359

Isgro mot Italia 1991 (Application no. 11339/85)	287
Ismet Shala mot Norge 2012 (Application no. 1195/10)	102
Ismoilov mfl. mot Russland 2008 (Application no. 2947/06)	175
Jaeger mot Estland 2014 (Application no. 1574/13)	507
Jalloh mot Tyskland 2006 Stk. (Application no. 54810/00)	84, 93–94, 455
Janosevic mot Sverige 2002 (Application no. 34619/97)	50
Jasinski mot Polen 2003 (Application no. 30865/96)	123
Jasper mot Storbritannia 2000 Stk. (Application no. 27052/95)	232–233
Jecius mot Litauen 2000 (Application no. 34578/97)	389, 397, 416, 444
Jensen mot Danmark 2001 (Application no. 48470/99)	165
J.L. mot Latvia 2012 (Application no. 23893/06)	366
Johannesson mfl. mot Island 2017 (Application no. 22007/11)	341
John Murray mot Storbritannia 1996 (Application no. 18731/91)	85
Jordan mot Storbritannia 2000 (Application no. 30280/96)	426
Judge mot Storbritannia 2011 (Application no. 35863/10)	101
Júlíus Þór Sigurpórsson mot Island 2019 (Application no. 38797/17)	64
Jussila mot Finland 2006 Stk. (Application no. 73053/01)	50, 52
Kafkaris mot Kypros 2008 Stk. (Application no. 21906/04)	499, 517, 542
Kaja mot Hellas 2006 (Application no. 32927/03)	457–458
Kalashnikov mot Russland 2002 (Application no. 47095/99)	504
Kamasinski mot Østerrike 1989 (Application no. 9783/82)	62, 160, 216, 218, 220, 298–299
Kampanis mot Hellas 1995 (Application no. 17977/91)	445
Kandzhov mot Bulgaria 2008 (Application no. 68294/01)	423–424
Kapetanios mfl. mot Hellas 2015 (Application nos. 3453/12, 42941/12 and 9028/13)	341
Karaman mot Tyskland 2014 (Application no. 17103/10)	129, 179
Karatas og Sari mot Frankrike 2002 (Application no. 38396/97)	246
Kasparov mfl. mot Russland 2013 (Application no. 21613/07)	264
Kaste og Mathisen mot Norge 2006 (Application nos. 18885/04 and 21166/04)	274, 280–282
Kavala mot Tyrkia 2019 (Application no. 28749/18)	395
Keegan mot Storbritannia 2006 (Application no. 28867/03)	487
Keenan mot Storbritannia 2001 (Application no. 27229/95)	463
Kelly mfl. mot Storbritannia 2001 (Application no. 30054/96)	358–359, 361
Kenedi mot Ungarn 2009 (Application no. 31475/05)	145
Kennedy mot Storbritannia 1998 (Application no. 36428/97)	287
Keskin mot Nederland 2021 (Application no. 2205/16)	286, 292
Khan mot Storbritannia 2000 (Application no. 35394/97)	345, 490
Khlaifia mfl. mot Italia 2016 Stk. (Application no. 16483/12)	375, 388, 402–404, 408, 451
Khodorkovskiy mot Russland 2011 (Application no. 5829/04)	390
Khodorkovskiy og Lebedev mot Russland 2013 (Application nos. 11082/06 and 13772/05)	511
Khoroshenko mot Russland 2015 (Application no. 41418/04)	510
Kiiveri mot Finland 2015 (Application no. 53753/12)	336
Kindlhofer mot Østerrike 2021 (Application no. 20962/15)	305
Klimentyev mot Russland 2006 (Application no. 46503/99)	287
Knox mot Italia 2019 (Application no. 76577/13)	300
Kok mot Nederland 2000 (Application no. 43149/98)	284
Kokkinakis mot Hellas 1993 (Application no. 14307/88)	520
Kononov mot Latvia 2010 Stk. (Application no. 36376/04)	517, 539
Konstas mot Hellas 2011 (Application no. 53466/07)	171
Korbely mot Ungarn 2008 Stk. (Application no. 9174/02)	517, 539
Koster mot Nederland 1991 (Application no. 12843/87)	423

Kostovski mot Nederland 1989 (Application no. 11454/85)	276, 283
Kotilainen mfl. mot Finland 2020 (Application no. 62439/12)	364
Kremzow mot Østerrike 1994 (Application no. 21025/92)	73–74, 240
Kristiansen mot Norge 2016 (Application no. 1176/10)	117–118
Krombach mot Frankrike 2001 (Application no. 29731/96)	304
Kruslin mot Frankrike 1990 (Application no. 11801/85)	534
Kuchta mot Polen 2018 (Application no. 58683/08)	277
Kudla mot Polen 2000 Stk. (Application no. 30210/96)	161–163, 411–412, 451, 463
Kuolelis mfl. mot Litauen 2008 (Application nos. 74357/01, 26764/02 and 27434/02)	534
Kuopila mot Finland 2000 (Application no. 27752/95)	228
Kurt mot Tyrkia 1998 (Application no. 24276/94)	383
Kyprianou mot Kypros 2004 (Application no. 73797/01)	216
Labita mot Italia 2000 Stk. (Application no. 26772/95)	410, 431, 435, 451
Lambert mot Frankrike 1998 (Application no. 23618/94)	482
Lamy mot Belgia 1989 (Application no. 10444/83)	447
Lawless mot Irland 1961 (Application no. 332/57)	397
Lebedev mot Russland 2007 (Application no. 4493/04)	428, 431, 445–447
Lechner og Hess mot Østerrike 1987 (Application no. 9316/81)	156
Letellier mot Frankrike 1991 (Application no. 12369/86)	411, 416–417, 433
Leutscher mot Nederland 1996 (Application no. 17314/90)	178
Lhermitte mot Belgia 2016 (Application no. 34238/09)	101–102
Liberty mfl. mot Storbritannia 2008 (Application no. 58243/00)	479–480
Lie og Berntsen mot Norge 1999 (Application no. 25130/94)	165
Lietzow mot Tyskland 2001 (Application no. 24479/94)	231, 448
Liivik mot Estland 2009 (Application no. 12157/05)	522
L.M. mot Slovenia 2014 (Application no. 32863/05)	403
López Ribalda mfl. mot Spania 2019 Stk. (Application nos. 1874/13 and 8567/13)	97
Luca mot Italia 2001 (Application no. 33354/96)	274, 276, 280
Lucky Dev mot Sverige 2015 (Application no. 7356/10)	190, 331
Luedicke, Belkacem og Koc mot Tyskland 1979 (Application nos. 6210/73, 6877/75, 7132/75)	298
Luka mot Romania 2009 (Application no. 34197/02)	109
Lukanov mot Bulgaria 1997 (Application no. 21915/93)	374, 388, 521
Lutz mot Tyskland 1987 (Application no. 9912/82)	178
M. mot Nederland 2017 (Application no. 2156/10)	229
Magee mot Storbritannia 2000 (Application no. 28135/95)	242
Magnitskiy mot Russland 2019 (Application nos. 32631/09 and 53799/12)	75
Magyar Helsinki Bizottság mot Ungarn 2016 Stk. (Application no. 18030/11)	145, 146, 147
Makaratzis mot Hellas 2004 (Application no. 50385/99)	356
Maktouf og Damjanović mot Bosnia-Herzegovina 2013 (Application nos. 2312/08 and 34179/08)	546, 547
Malone mot Storbritannia 1984 (Application no. 8691/79)	480
Mamedova mot Russland 2006 (Application no. 7064/05)	442
Mansur mot Tyrkia 1995 (Application no. 16026/90)	411
Marcello Viola mot Italia 2006 (Application no. 45106/04)	68, 70, 72
Marckx mot Belgia 1979 (Application no. 6833/74)	355
Margus mot Kroatia 2014 Stk. (Application no. 4455/10)	326
Mastromatteo mot Italia 2002 Stk. (Application no. 37703/97)	357, 364
Mattoccia mot Italia 2000 (Application no. 23969/94)	216
Matveyev mot Russland 2008 (Application no. 26601/02)	349
Matyjek mot Polen 2007 (Application no. 38184/03)	60
Matznetter mot Østerrike 1969 (Application no. 2178/64)	414, 434
McCann mfl. mot Storbritannia 1995 (Application no. 18984/91)	358, 453

McFarlane mot Irland 2010 (Application no. 31333/06)	152–153, 156, 345
McGoff mot Sverige 1984 (Application no. 9017/80)	421
McKay mot Storbritannia 2006 Stk. (Application no. 543/03)	423–424, 427
Medenica mot Sveits 2001 (Application no. 20491/92)	74, 119
Medvedev mot Russland 2017 (Application no. 5217/06)	70
Medvedyev mfl. mot Frankrike 2010 (Application no. 3394/03)	388, 424
Meftah mfl. mot Frankrike 2002 (Application nos. 32911/96, 35237/97 and 34595/97)	240
Melin mot Frankrike 1993 (Application no. 12914/87)	240
Meng mot Tyskland 2021 (Application no. 1128/17)	128
Merabishvili mot Georgia 2017 Stk. (Application no. 72508/13)	411, 413
Merčep mot Kroatia 2016 (Application no. 12301/12)	417
Micallef mot Malta 2009 (Application no. 17056/06)	114
Mihalache mot Romania 2019 Stk. (Application no. 54012/10)	327
Milanković og Bošnjak mot Kroatia 2016 (Application nos. 37762/12 og 23530/13)	417
Mild og Virtanen mot Finland 2005 (Application nos. 39481/98 and 40227/98)	287
Mindadze og Nemsitsveridze mot Georgia 2017 (Application no. 21571/05)	503
Minelli mot Sveits 1983 (Application no. 8660/79)	178, 199–200
Misan mot Russland 2014 (Application no. 4261/04)	490
Mjelde mot Norge 2007 (Application no. 11143/04)	329
Moiseyev mot Russland 2008 (Application no. 62936/00)	60
Monnell og Morris mot Storbritannia 1987 (Application nos. 9562/81, 9818/82)	306
Mooren mot Tyskland 2009 Stk. (Application no. 11364/03)	446
Moreira Ferreira mot Portugal 2017 (Application no. 19867/12)	58
Morganti mot Frankrike 1995 (Application no. 17831/91)	410
Moser mot Østerrike 2006 (Application no. 12643/02)	134
Mozer mot Moldova og Russland 2016 Stk. (Application no. 1138/10)	505
Mraović mot Kroatia 2020 (Application no. 30373/13)	134
M.S. mot Storbritannia 2012 (Application no. 24527/08)	505
Mtchedlishvili mot Georgia 2021 (Application no. 894/12)	306
Müller mot Tyskland 2014 (Application no. 54963/08)	205
Mulot mot Frankrike 1999	328
Mulot mot Frankrike 1999 (Application no. 37211/97)	328
Muršić mot Kroatia 2016 Stk. (Application no. 7334/13)	457–458, 502, 505
Murtazaliyeva mot Russland 2018 Stk. (Application no. 36658/05)	264, 267
N.A. mot Norge 2014 (Application no. 27473/11)	204–205
Nachova mfl. mot Bulgaria 2005 Stk. (Application nos. 43577/98 and 43579/98) ...	452
Nagmetov mot Russland 2017 Stk. (Application no. 35589/08)	466
Nart mot Tyrkia 2008 (Application no. 20817/04)	420, 436
Natsvlshvili og Togonidze mot Georgia 2014 (Application no. 9043/05)	138–139
Natunen mot Finland 2009 (Application no. 21022/04)	231
Nealon og Hallam mot Storbritannia 2024 (Application nos. 32483/19 and 35049/19)	200
Negulescu mot Romania 2021 (Application no. 11230/12)	266, 286
Neshkov mfl. mot Bulgaria 2015 (Application nos. 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 and 9717/13)	505
Neumeister mot Østerrike 1968 (Application no. 1936/63)	444, 470
Niedbala mot Polen 2000 (Application no. 27915/95)	463
Nikolov mot Bulgaria 2003 (Application no. 38884/97)	389, 445
Nikolova mot Bulgaria 1999 Stk. (Application no. 31195/96)	448
N.K. mot Tyskland 2018 (Application no. 59549/12)	280
Nolan og K. mot Russland 2009 (Application no. 2512/04)	469
Nortier mot Nederland 1993 (Application no. 13924/88)	123
Novotka mot Slovakia 2003 (Application no. 47244/99)	377–378
O. mot Norge 2003 (Application no. 29327/95)	201–202

OAo Neftyanaya Kompaniya Yukos mot Russland 2011 (Application no. 14902/04)	224, 388
Obiora mot Norge, beslutning 2011 (Application no. 31151/08)	359–360, 453, 466
Obukhova mot Russland 2009 (Application no. 34736/03)	140
Öcalan mot Tyrkia 2005 Stk. (Application no. 46221/99)	224, 229, 503, 509
Öcalan mot Tyrkia 2014 (nr. 2) (Application nos. 24069/03, 197/04, 6201/06 and 10464/07)	510
O'Halloran og Francis mot Storbritannia 2007 (Application nos. 15809/02 and 25624/02)	88
Oliveira mot Sveits 1998 (Application no. 25711/94)	335
Olujic mot Kroatia 2009 (Application no. 22330/05)	134
Opuz mot Tyrkia 2009 (Application no. 33401/02)	363
Orr mot Norge 2008 (Application no. 31283/04)	204–205
Osman mot Storbritannia 1998 (Application no. 23452/94)	362–363
Ostendorf mot Tyskland 2013 (Application no. 15598/08)	397, 399
Ould Dah mot Frankrike 2009 (Application no. 13113/03)	545
Ozerov mot Russland 2010 (Application no. 64962/01)	278
Öztürk mot Tyskland 1984 (Application no. 8544/79)	301
P4 Radio Hele Norge ASA mot Norge 2003 (Application no. 76682/01)	143
Padin Gestoso mot Spania 1998 (Application no. 39519/98)	221
Padovani mot Italia 1993 (Application no. 13396/87)	122
Pakelli mot Tyskland 1983 (Application no. 8398/78)	238, 242, 250
Panovits mot Kypros 2008 (Application no. 4268/04)	251
Papadakis mot Nord-Makedonia 2013 (Application no. 50254/07)	275
Paul and Audrey Edwards mot Storbritannia 2002 (Application no. 46477/99)	360, 361, 506
Pélissier og Sassi mot Frankrike 1999 Stk. (Application no. 25444/94)	157, 215, 222
Pellegrin mot Frankrike 1999 (Application no. 28541/95)	49
Peltonen mot Finland 2000 (Application no. 27323/95)	278
Perez mot Frankrike 2004 (Application no. 47287/99)	367
Perks mfl. mot Storbritannia 1999 (Application nos. 25277/94, 25279/94, 25280/94, 25282/94, 25285/94, 28048/95, 28192/95 and 28456/95)	251
Perna mot Italia 2003 (Application no. 48898/99)	266
Petri Sallinen mfl. mot Finland 2005 (Application no. 50882/99)	478, 485
Pfeifer og Plankl mot Østerrike 1992 (Application no. 10802/84)	115
P.G. og J.H. mot Storbritannia 2001 (Application no. 44787/98)	491
Pham Hoang mot Frankrike 1992 (Application no. 13191/87)	193
Phillips mot Storbritannia 2001 (Application no. 41087/98)	171, 197
Piechowicz mot Polen 2012 (Application no. 20071/07)	510
Piersack mot Belgia 1982 (Application no. 8692/79)	116
Pinto Coelho mot Portugal (Application no. 48718/11)	142
Pisano mot Italia 2000 (Application no. 36732/97)	266
Pishchalnikov mot Russland 2009 (Application no. 7025/04)	246
Plonka mot Polen 2009 (Application no. 20310/02)	251
Podeschi mot San Marino 2017 (Application no. 66357/14)	413
Polyakov mot Russland 2009 (Application no. 77018/01)	266
Posevini mot Bulgaria 2017 (Application no. 49526/07)	476
Prencipe mot Monaco 2009 (Application no. 43376/06)	416
Pretto mot Italia 1983 (Application no. 7984/77)	135
Prinz mot Østerrike 2000 (Application no. 23867/94)	74, 240
Pullicino mot Malta 2000 (Application no. 45441/99)	138
Punzelt mot Tsjekkia 2000 (Application no. 31315/96)	435
Putintseva mot Russland 2012 (Application no. 33498/04)	361
Quinn mot Frankrike 1995 (Application no. 18580/91)	431
Ramanauskas mot Litauen 2008 (Application no. 74420/01)	90

Ramirez Sanchez mot Frankrike 2006 Stk. (Application no. 59450/00)	509
Ramos Nunes mot Portugal 2016 (Application nos. 55391/13, 57728/13 and 74041/13)	137
Ramsahai mfl. mot Nederland 2007 Stk. (Application no. 52391/99)	465
Rantsev mot Kypros og Russland 2010 (Application no. 25965/04)	363, 366
Rasul Jafarov mot Azerbajdsjan 2016 (Application no. 69981/14)	390
Ravnsborg mot Sverige 1994 (Application no. 14220/88)	49
Razvozhayev mot Russland og Ukraina og Udaltsov mot Russland 2019 (Application nos. 75734/12, 2695/15, 55325/15)	228, 229
R.D. mot Polen 2001 (Application nos. 29692/96 and 34612/97)	250
Regner mot Tsjekkia 2017 Stk. (Application no. 35289/11)	232–233
Ribcheva mfl. mot Bulgaria 2021 (Application nos. 37801/16 et al.)	361
Rieg mot Østerrike 2005 (Application no. 63207/00)	87
Riepan mot Østerrike 2000 (Application no. 35115/97)	133
Rigopoulos mot Spania 1999 (Application no. 37388/97)	424
Ringvold mot Norge 2003 (Application no. 34964/97)	203–204
R.M.D mot Sveits 1997 (Application no. 19800/92)	442
Robathin mot Østerrike 2012 (Application no. 30457/06)	487
Robert Kerr mot Storbritannia 1999 (Application no. 44071/98)	404
Rohlena mot Tsjekkia 2015 Stk. (Application no. 59552/08)	541, 545–546
Rojas Morales mot Italia 2000 (Application no. 39676/98)	128
Roman Zakharov mot Russland 2015 (Application no. 47143/06)	482–483
Rook mot Tyskland 2019 (Application no. 1586/15)	232
Rostovtsev mot Ukraina 2017 (Application no. 2728/16)	304
Roth mot Tyskland 2020 (Application nos. 6780/18 and 30776/18)	451, 464
Rowe og Davis mot Storbritannia 2000 Stk. (Application no. 28901/95)	62, 227, 231–233
R.T. mot Sveits 2000 (Application no. 31982/96)	325
Ruslan Yakovenko mot Ukraina 2015 (Application no. 5425/11)	304
Ryabykh mot Russland 2003 (Application no. 52854/99)	106
S. og Marper mot Storbritannia 2008 Stk. (Application nos. 30562/04 and 30566/04)	491, 492
S., V. og A. mot Danmark 2018 (Application nos. 35553/12, 36678/12 and 36711/12)	374, 390, 399, 400, 424
Saber mot Norge 2020 (Application no. 459/18)	488
Sadak mfl. mot Tyrkia 2001 (Application nos. 29900/96, 29901/96, 29902/96 and 29903/96)	219, 266
Sahin Alpay mot Tyrkia 2018 (Application no. 16538/17)	431
Sainte-Marie mot Frankrike 1992 (Application no. 12981/87)	123
Sakhnovskiy mot Russland 2010 Stk. (Application no. 21272/03)	70, 255
Sakik mfl. mot Tyrkia 1997 (Application nos. 23878/94, 23879/94, 23880/94)	423, 469
Salabiaku mot Frankrike 1988 (Application no. 10519/83)	189, 193, 195
Salduz mot Tyrkia 2007 (nr. 1) (Application no. 36391/02)	243
Salduz mot Tyrkia 2008 (nr. 2) Stk. (Application no. 36391/02)	212–213, 243
Samoila og Cionca mot Romania 2008 (Application no. 33065/03)	179
Sanchez Cardenas mot Norge 2007 (Application no. 12148/03)	180
Sander mot Storbritannia 2000 (Application no. 34129/96)	117
Saoud mot Frankrike 2007 (Application no. 9375/02)	360
Saunders mot Storbritannia 1996 (Application no. 19187/91)	80, 86–87, 175
Schaal mot Luxemburg 2003 (Application no. 51773/99)	161
Schtschaschwili mot Tyskland 2015 Stk. (Application no. 9154/10)	288, 291
Schenk mot Sveits 1988 (Application no. 10862/82)	58
Schiesser mot Sveits 1979 (Application no. 7710/76)	426–428
Schmidt-Laffer mot Sveits 2015 (Application no. 41269/08)	83
Schöps mot Tyskland 2001 (Application no. 25116/94)	231, 448

Schwabe og M.G. mot Tyskland 2011 (Application nos. 8080/08 and 8577/08)	398
Sciacca mot Italia 2005 (Application no. 50774/99)	345
Scoppola mot Italia (nr. 2) 2009 Stk. (Application no. 10249/03)	34, 513, 548
Scordino mot Italia (nr. 1) 2006 Stk. (Application no. 36813/97)	151, 164, 166
Scott mot Spania 1996 (Application no. 21335/93)	434
Sekanina mot Østerrike 1993 (Application no. 13126/87)	201
Selcuk mot Tyrkia 2006 (Application no. 21768/02)	414
Seton mot Storbritannia 2016 (Application no. 55287/10)	291
Shabani mot Sveits 2009 (Application no. 29044/06)	434
Shabelnik mot Ukraina 2009 (Application no. 54806/18)	245, 250
Shimidzu og Berllaque mot Storbritannia 2010 (Application no. 648/06)	250
Shumtseva mot Russland 2012 (Application no. 9296/06)	361
Shvydka mot Ukraina 2015 (Application no. 17888/12)	304
Sigurdur Einarsson mfl. mot Island 2019 (Application no. 39757/15)	232
Silver mfl. mot Storbritannia 1983 (Application nos. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75, 7136/75)	463
Simeonovi mot Bulgaria 2017 Stk. (Application no. 21980/04)	242, 245, 259
Sipavicius mot Litauen 2002 (Application no. 49093/99)	219
Smirnov mot Russland 2007 (Application no. 71362/01)	488
S.N. mot Sverige 2002 (Application no. 34209/96)	277
Solakov mot Makedonia 2001 (Application no. 47023/99)	277
Stanev mot Bulgaria 2012 Stk. (Application no. 36760/06)	376
Stanford mot Storbritannia 1994 (Application no. 16757/90)	72
Stasaitis mot Litauen 2002 (Application no. 47679/99)	446
Staykov mot Bulgaria 2021 (Application no. 16282/20)	413
Steel mfl. mot Storbritannia 1998 (Application no. 24838/94)	218, 387, 394, 469
Stögmüller mot Østerrike 1969 (Application no. 1602/62)	411, 434
Stoimenov mot Makedonia 2007 (Application no. 17995/02)	60, 267
Stojkovic mot Frankrike og Belgia 2011 (Application no. 25303/08)	83
Storbråten mot Norge 2007 (Application no. 12277/04)	329
Storck mot Tyskland 2005 (Application no. 61603/00)	381
Stoyan Krastev mot Bulgaria 2020 (Application no. 1009/12)	377
Stubbings mfl. mot Storbritannia 1996 (Application nos. 22083/93, 22095/93)	367
Studio Monitori mfl. mot Georgia 2020 (Application nos. 44920/09 and 8942/10)	146
Sulaoja mot Estland 2005 (Application no. 55939/00)	411
Süleyman mot Tyrkia 2020 (Application no. 59453/10)	286
Sunday Times mot Storbritannia 1979 (Application no. 6538/74)	137–138
Svinarenko og Slyadnev mot Russland 2014 (Application nos. 32541/08 and 43441/08)	60, 157, 179
T. mot Norge 2000	155–156
T. og V. mot Storbritannia 1999 (Application no. 24724/94)	58, 72
Társaság a Szabadságjogokért mot Ungarn 2009 (Application no. 37374/05)	145
Taxquet mot Belgia, 2010 Stk (Application no. 926/05)	35, 101, 217
Teixeira de Castro mot Portugal 1998 (Application no. 25829/94)	90
Telfner mot Østerrike 2001 (Application no. 33501/96)	85, 181
Thomann mot Sveits 1996 (Application no. 17602/91)	123
Tierce mfl. mot San Marino 2000 (Application nos. 24954/94, 24971/94 and 24972/94)	64
Tikhonov mot Ukraina 2015 (Application no. 21987/05)	244
Tikhonov og Khasis mot Russland 2021 (Application no. 16442/12)	118
Timergaliyev mot Russland 2008 (Application no. 40631/02)	72
Tirado Ortiz og Lozano Martin mot Spania 1999 (Application no. 43486/98)	175
Tomasi mot Frankrike 1992 (Application no. 12850/87)	410, 416
Tønssbergs Blad AS og Haukom mot Norge 2007 (Application no. 510/04)	141
Tortladze mot Georgia 2021 (Application no. 42371/08)	93

Toth mot Østerrike 1991 (Application no. 11894/85)	411, 445
T.P. og K.M. mot Storbritannia 2001 (Application no. 28945/95)	345
Trosin mot Ukraina, 2012 (Application no. 39758/05)	510
T.W. mot Malta 1999 (Application no. 25644/94)	427
Twalib mot Hellas 1998 (Application no. 24294/94)	106, 225
Tyrer mot Storbritannia 1978 (Application no. 5856/72)	34, 355
Ubach Mortes mot Andorra 2000 (Application no. 46253/99)	266
Unterpertinger mot Østerrike 1986 (Application no. 9120/80)	272
V. mot Finland 2007 (Application no. 40412/98)	94
Vacher mot Frankrike 1996 (Application no. 20368/92)	225
Valasinas mot Litauen 2001 (Application no. 44558/98)	455, 507
Van de Hurk mot Nederland 1994 (Application no. 16034/90)	99
Van der Heijden mot Nederland 2012 Stk. (Application no. 42857/05)	268
Van der Leer mot Nederland 1990 (Application no. 11509/85)	401
Van der Sluijs mfl. mot Nederland 1984 (Application nos. 9362/81, 9363/81, 9387/81)	421
Van der Tang mot Spania 1995 (Application no. 19382/92)	411
Van der Ven mot Nederland 2003 (Application no. 50901/99)	460, 508–510
Van Mechelen mfl. mot Nederland 1997 (Application nos. 21363/93, 21364/93, 21427/93 and 22056/93)	284
Van Wesenbeeck mot Belgia 2017 (Application nos. 67496/10 and 52936/12)	231
Varnava mfl. mot Tyrkia 2009 Stk. (Application no. 16064/90)	384
Vaudelle mot Frankrike 2001 (Application no. 35683/97)	67
Verdam mot Nederland 1999 (Application no. 35253/97)	287
Vidal mot Belgia 1992 (Application no. 12351/86)	264
Vinter mfl. mot Storbritannia 2013 Stk. (Application nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10)	499, 501
Vizgirda mot Slovenia 2018 (Application no. 59868/08)	221, 297–298
Vladimir Romanov mot Russland 2008 (Application no. 41461/02)	278
Voisine mot Frankrike 2000 (Application no. 27362/95)	228
W. mot Finland 2007 (Application no. 14151/02)	73
W. mot Sveits 1993 (Application no. 14379/88)	411
Wainwright mot Storbritannia 2006 (Application no. 12350/04)	455, 477
Wassink mot Nederland 1990 (Application no. 12535/86)	389, 448, 469
Weber mot Tyskland 2015 (Application no. 70287/11)	145
Weeks mot Storbritannia 1987 (Application no. 9787/82)	447
Weeks mot Storbritannia 1988 (art. 50) (Application no. 9787/82)	470
Weh mot Østerrike 2004 (Application no. 38544/97)	87
Welch mot Storbritannia 1995 (Application no. 17440/90)	197, 514
Wemhoff mot Tyskland 1968 (Application no. 2122/64)	153, 411–413, 432–433
Wenner mot Tyskland 2016 (Application no. 62303/13)	505–506
Werner mot Østerrike 1997 (Application no. 21835/93)	135
Wieser mot Østerrike 2007 (Application no. 2293/03)	455
Windisch mot Østerrike 1990 (Application no. 12489/86)	283
Winterwerp mot Nederland 1979 (Application no. 6301/73)	441
Wloch mot Polen 2000 (Application no. 27785/95)	138, 470
Worm mot Østerrike 1997 (Application no. 22714/93)	139
X. mot Danmark 1983 (Application no. 9974/82)	408
X mot Østerrike 1997 (Application no. 6185/73)	221
X. og Y. mot Nederland 1985 (Application no. 8978/80)	368
Y. mot Norge 2003 (Application no. 56568/00)	204, 346
Yagci og Sargin mot Tyrkia 1995 (Application nos. 16419/90 and 16426/90)	411
Yakovlev mot Russland 2005 (Application no. 72701/01)	67
Yaroslav Belousov mot Russland 2016 (Application nos. 2653/13 and 60980/14)	60
Yüksel Yalcinkaya mot Tyrkia 2023 Stk. (Application no. 15669/20)	523

Zdravko Stanev mot Bulgaria 2004 (Application no. 32238/04)	250–251
Zelčs mot Latvia 2020 (Application no. 65367/16)	378, 387
Ziliberberg mot Moldova 2005 (Application no. 61821/00)	67
Zolotukhin mot Russland 2009 Stk. (Application no. 14939/03)	35, 325, 328
Den europeiske menneskerettsskomisjon (EMK)	
Østerrike – Italia, 778/60 (1963), Yearbook 6 (1963) s. 782 flg.	183
X. mot Nederland 1979	80
FNs menneskerettskomité	
Correia de Matos mot Portugal 1123/2002	239, 2006
Delgado Paez mot Colombia, 195/1985	383
Drescher Caldas mot Uruguay, 43/1979	405
Juma mot Australia, 984/2001	308
Kovaleva and Kozyar mot Belarus, 2120/2011	60
Lumley mot Jamaica, 662/1995	308
Moraël mot Frankrike, 207/1986	203
Pinkney mot Canada, 27/1978	307
Salgar de Montejo mot Colombia, 53/1969	307
X. mot Norge (Restauratørsaken), 1542/2007	308, 314, 321
EU-domstolen	
Berlusconi mot European Commission: C-387/02, C-391/02, C-403/02, dom 2005 .	548
USAs høyesterett	
Crawford mot Washington, 541 U.S. dom 8.3.2004	291, 36
Marbury mot Madison, 5 U.S. dom 24.2.1803	107, 137
Miranda mot Arizona, 384 U.S. dom 13.6.1966	82, 436
Missouri mot Seibert, 542 U.S. dom 28.6.2004	82, 600
Ohio mot Roberts, 448 U.S. dom 25.6.1980	291, 56
Storbritannias høyesterett	
R (Regina) mot Horncastle mfl., UKSC dom 9.12.2009	291, 14
Sveriges høyesterett (Nytt juridisk arkiv)	
NJA 2005 s. 462	347
NJA 2007 s. 295	347
NJA 2007 s. 584	347
NJA 2012 s. 1038	347